

Mindaugas GIRDAUSKAS

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
doktorantas, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo
Baudžiamųjų bylų skyriaus pirmininko patarėjas
Gynėjų g. 6, LT-01109,
Vilnius Tel. (8 5) 249 10 36
El. p. *Mindaugas.Girdauskas@tf.vu.lt*

TEISMO KOMPETENCIJA KEISTI INKRIMINUOJAMOS VEIKOS KVALIFIKAVIMĄ¹

Straipsnyje analizuojama, kokiais atvejais apie tai, kad nuosprendžiu gali būti pakeistas kaltinime nurodytos veikos kvalifikavimas, turi būti iš anksto pranešta kaltinamajam ir kitiems bylos nagrinėjimo teisme dalyviams. Tai atliekama aptariant užsienio šalių ir tarptautinės teisės nuostatas, naujausią Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudenciją ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktiką. Atskleidžiama, kokiais atvejais pranešimas minėtu klausimu privalomas pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 255, 256 str. Taip pat pagrindžiama, kad toks pranešimas privalomas ir kitais atvejais, kai perkvalifikuojant inkriminuojamą veiką pritaikomas kitas teisinis nusikaltimo sudėties požymis, sąlygojantis veikos nusikalstamumą. Siūloma nustatyti aukštesnius kvalifikavimo keitimo standartus, negu privalomi pagal Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvenciją, tobulinti minėtus kodekso straipsnius.

¹ Šio straipsnio pagrindinės nuostatos išdėstytos autoriaus parengtuose konferencijų pranešimuose (Teismo įgaliojimai keisti inkriminuojamos veikos kvalifikavimą: probleminiai aspektai // Baudžiamųjų bylų teismo proceso optimizavimas. Konferencija skirta doc. dr. Marcelio Kazlausko 75 metų jubiliejui pažymėti. 2007 m. spalio 19 d. Vilniaus universiteto Teisės fakultetas; Ekstranacionalnyje faktory pri kvalifikacii priestupnych dejanij //Kategorija „Cel“ v ugolovnom, ugolovno ispolnitelnom prave i kriminologii. Materialy IV Rossijskogo kongressa ugolovnogo prava (28-29 Maja 2009 goda). Ot. red. V. S. Komissarov. Moskva: Prospekt, 2009, p. 650–655) ir panaudotos Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Teismų praktikos apibendrinimo departamento parengtoje Baudžiamojo proceso kodekso normų, nustatančių bylos nagrinėjimo teisme ribas, taikymo teismų praktikoje apžvalgoje. Ši apžvalga svarstyta šio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų pasitarimuose. 2009-06-25 ją pritarta spausdinti (paskelbta Lietuvos Aukščiausiojo Teismo biuletenyje „Teismų praktika“ Nr. 31, p. 348–377).

„Tikrai tikslingi ir įtikinami prašymai galį būti paruošti tik vėliau, kai per kaltinamojo apklausas pradeda labiau aiškėti atskiri kaltinimo punktai ir jų motyvavimas ar bent lengviau darąsi juos atspėti.“

Kafka F. Procesas.

ĮVADAS

Siekdamas teisingai pritaikyti baudžiamąjį įstatymą, teismas turi tinkamai išspręsti inkriminuojamos veikos kvalifikavimo klausimus. Tai turi būti atliekama ir užtikrinant kaltinamojo teisę žinoti, kuo yra kaltinamas. Ne visuomet teisi-
nėje praktikoje aiškus klausimas, kokiais atvejais apie tai, kad nuosprendžiu gali būti pakeistas kaltinime nurodytos veikos kvalifikavimas, turi būti iš anksto pranešta kaltinamajam ir kitiems bylos nagrinėjimo teisme dalyviams, sudarytos galimybės dėl tokio perkvalifikavimo teisingumo ar neteisingumo pateikti argumentus, įrodymus. Pavyzdžiui, ar toks pranešimas būtinas perkvalifikuojant nusikalstamą veiką iš piktnaudžiavimo (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso² 228 str.), tyčinio nusikaltimo, į tarnybos pareigų neatlikimą (BK 229 str.), dėl neatsargumo padaromą lengvesnį nusikaltimą? Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso³ 255, 256 str., specialiai skirtuose šiems klausimams reglamentuoti, nėra įtvirtinta teismo pareiga pranešti apie galimą inkriminuojamos veikos perkvalifikavimą pagal baudžiamąjį įstatymą, numatantį lengvesnį nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą, kai iš esmės nekeičiamos nusikalstamos veikos faktinės aplinkybės. Europos Žmogaus Teisių Teismo⁴ jurisprudencijos analizė atskleidė, kad dėl to šie straipsniai ne visiškai užtikrina Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos⁵ nuostatų įgyvendinimą Lietuvoje.⁶ Šis

² Toliau vadinama – BK arba naujasis BK. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, patvirtintas 2000 m. rugsėjo 26 d. įstatymu Nr. VIII-1968, įsigaliojęs 2003 m. gegužės 1 d. // Valstybės žinios, 2000, Nr. 89-2741 (su vėlesniais pakeitimais ir papildymais).

³ Toliau vadinama – BPK. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas, patvirtintas 2002 m. kovo 14 d. įstatymu Nr. IX-785, įsigaliojęs 2003 m. gegužės 1 d. // Valstybės žinios, 2002, Nr. 37-1341, Nr. 46 (su vėlesniais pakeitimais ir papildymais).

⁴ Toliau vadinama – ir EŽTT arba Teismas.

⁵ Toliau vadinama – Konvencija. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, iš dalies pakeista Protokolu Nr. 11, su papildomais protokolais Nr. 1, 4, 6 ir 7 // Valstybės žinios, 2000, Nr. 96–3016.

⁶ *Girdauskas M.* Teismo kompetencija keisti inkriminuojamos veikos kvalifikaciją. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos reikalavimai // Teisės problemos, 2005, Nr. 1, p. 26–61. Šiame straipsnyje plačiau buvo aptarti analizuojamos temos aspektai, susiję su Konvencijos nuostatų įgyvendinimu ir EŽTT praktika.

Teismas pastaruoju metu komunikavo Lietuvos Respublikos Vyriausybei pareiškimą *Beržinis prieš Lietuvą*,⁷ kuriuo skundžiamasi ir dėl to, kad teismas perkvalifikavo inkriminuojamą veiką ir taip suvaržė pareiškėjo galimybę tinkamai gintis.⁸

Šio straipsnio tikslas – įvertinant užsienio šalių ir tarptautinės teisės nuostatas, naujausią EŽTT jurisprudenciją ir Lietuvos teismų praktiką atskleisti, kokiais atvejais kaltinamasis ir kiti nagrinėjimo teisme dalyviai turėtų būti iš anksto įspėjami dėl galimo inkriminuojamos veikos kvalifikavimo pakeitimo. Minėtos praktikos analizė padeda geriau suvokti BPK nuostatų turinį, jų aiškinimo tendencijas, o kartu su užsienio valstybių teisės analize – ir minėto Teismo jurisprudenciją bei nacionalinės teisės tobulinimo galimybes. Tai turėtų pagelbėti įgyvendinti Lietuvos Respublikos tarptautinius įsipareigojimus asmens teisių apsaugos srityje, taikyti su aptariamu klausimu susijusias BPK nuostatas, apsispręsti dėl eventualaus jų keitimo.

Straipsnyje išanalizuotos Lietuvos Aukščiausiojo Teismo⁹ Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijų nutartys, kuriose aiškintos ar taikytos 2003m gegužės 1 d. įsigaliojusio BPK nuostatos, susijusios su inkriminuojamos veikos perkvalifikavimu teisme. Šios nutartys priimtose laikotarpiu nuo 2003 m. iki 2009 m. gegužės 1 d.¹⁰

Straipsnyje neaptariami atvejai, kai keičiant kaltinime nurodytos veikos kvalifikavimą tik pritaikomi papildomi teisiniai požymiai, lengvinantys kaltininko atsakomybę, taip pat, jeigu nenurodyta kitaip, neanalizuojamos situacijos, kai veikos kvalifikavimas keičiamas dėl iš esmės kitokių nustatytų faktinių aplinkybių. Be to, čia neaptariami atvejai, kai inkriminuojami nauji veikos teisiniai požymiai, tačiau pagal nacionalinę teisę tai nelaikoma kvalifikavimo keitimu, būtinu nurodyti procesinių dokumentų rezoliucinėse dalyse.

⁷ Communicated cases. European Court of Human Rights. For the period 29/06/2009 to 04/07/2009. Prieiga per internetą: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?action=open&documentId=852639&portal=hbkm&source=externalbydocnumber&table=F69A27FD8FB86142BF01C1166DEA398649>

⁸ *Beržinis v. Lithuania*, no. 20508/08, Statement of Facts and Questions. Prieiga per internetą: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?action=html&documentId=852618&portal=hbkm&source=externalbydocnumber&table=F69A27FD8FB86142BF01C1166DEA398649>

⁹ Toliau vadinama – ir LAT.

¹⁰ Toliau šio teismo nutartys nurodomos pateikiant jų priėmimo datą ir bylos numerį (be metų dalies). Šios nutartys priimtose trijų teisėjų kolegijų, jeigu nenurodyta kitaip.

VEIKOS PERKVALIFIKAVIMAS TEISME
PAGAL UŽSIENIO ŠALIŲ IR TARPTAUTINĘ TEISĘ

Anglų-amerikiečių teisinės tradicijos šalyse sprendžiant, ar galimas inkriminuojamos veikos kvalifikavimo pakeitimas teisme, laikomasi lengvesnio apimamo nusikaltimo¹¹ taisyklės. Pagal šią taisyklę kaltinamasis gali būti pripažintas kaltu tik dėl nusikaltimo, nurodyto kaltinamajame akte, arba lengvesnio nusikaltimo, kurį visiškai apima šiame akte nurodytas nusikaltimas. Šios taisyklės turi būti laikomasi ir kai teismas pripažįsta kaltinamąjį kaltu dėl lengvesnio nusikaltimo savo iniciatyva. Jungtinių Amerikos Valstijų¹² federalinėje ir daugumoje valstijų jurisdikcijų sprendžiant, ar lengvesnis nusikaltimas yra visiškai apimamas nusikaltimo, nurodyto kaltinamajame akte, taikomas šių nusikaltimų sudėčių požymių, įtvirtintų įstatyme, palyginimo metodas. Pagal šį metodą lengvesnis nusikaltimas yra visiškai apimamas kaltinime nurodyto nusikaltimo, jeigu visi minėto lengvesnio nusikaltimo teisiniai požymiai yra nusikaltimo, nurodyto kaltinime, sudėties požymių dalis. Toks metodas sudaro prielaidas šalims jau prieš teisminį nagrinėjimą pakankamai aiškiai žinoti, kokios nusikaltimų sudėtys gali būti pritaikytos byloje.¹³

Ši taisyklė iš dalies grindžiama konstitucine kaltinamojo teise žinoti kaltinimą.¹⁴ Ši teisė galėtų būti suvaržoma, jeigu kaltinamasis būtų nuteistas dėl nusikalstamos veikos, kurios bent vienas reikšmingas teisinis požymis nenurodytas kaltinime. Su minėta teise glaudžiai susijusi teisė į gynybą. Vertinant, ar kaltinamojo teisės keičiant kaltinimą iš esmės pažeistos, atsižvelgiama į tai, ar dėl tokio pakeitimo jo pasirinkta gynyba neteko prasmės arba būtų galėjusi būti ir kitokia.¹⁵

¹¹ Čia ir toliau kalbant apie nusikaltimą turimas omeny ir baudžiamasis nusižengimas.

¹² Toliau vadinama – JAV.

¹³ Pvz., 31(c) federalinio baudžiamąjo proceso taisyklė (toliau – FBPT). Federal Rules of Criminal Procedure. December 1, 2008. <http://judiciary.house.gov/hearings/printers/110th/crim2008.pdf>; JAV federalinio Aukščiausiojo teismo sprendimas byloje *Schmuck v. United States*, 489 U. S. 705 (1989).

¹⁴ Pvz., JAV federalinės Konstitucijos VI pataisa; Constitution of the United States. Prieiga per internetą: http://www.senate.gov/civics/constitution_item/constitution.htm

¹⁵ *LaFave W. R. et al.* Criminal Procedure. 3d ed. St. Paul, Minn.: Thomson/West, 2007-2008, § 19.2(c).

Aptariamoje teisinėje tradicijoje yra papildomų priežasčių laikytis nuostatos, kad kaltinamasis negali būti nuteistas kvalifikuojant jo veiką pagal tokį požymį, kurio neapima kaltinamajame akte nurodyto nusikaltimo teisiniai požymiai. Šiai tradicijai būdinga, jog kaltinamajam nusikaltimu garantuojama teisė į tai, kad jo būtų nagrinėtų prisiekusiųjų teismas.¹⁶ Siekiant užtikrinti šią teisę, kaltinamajame akte inkriminuojamas nusikaltimas paprastai be kita ko apibūdinamas įstatyme įtvirtintais jo sudėties požymiais, kurių kiekvieno buvimą turi nustatyti ne profesionalus teisėjas, bet prisiekusieji sprendėjai. Be to, šių požymių buvimą veikoje preliminariai turi įvertinti speciali atidavimo teismui institucija. Pavyzdžiui, JAV federalinės Konstitucijos V pataisa traukiamam baudžiamajon atsakomybėn asmeniui suteikia teisę reikalauti, kad kaltinamojo akto pagrįstumą prieš pateikiant jį teismui patikrintų Didžioji žiuri. Užtikrinant šią teisę, nusikaltimo sudėties požymiai, kurių inkriminavimo pagrįstumo nenustatė Didžioji žiuri, patvirtinusi kaltinamąjį aktą, paprastai negali būti inkriminuojami kaltinamajam teisme. Todėl net prokuroras paprastai negali keisti (papildyti) Didžiosios žiuri patvirtinto kaltinamojo akto inkriminuodamas kitokius (papildomus) nusikaltimo požymius.¹⁷ Be to, prisiekusiųjų teismo institutas yra papildomas veiksnys, verčiantis būtų išnagrinėti per kuo trumpesnį laiką. Prisiekusiųjų dalyvavimas ilgesniame procese yra labiau komplikuoatas nei profesionalių teisėjų. Keičiant kaltinime nurodytos veikos kvalifikavimą inkriminuojant papildomus teisinius nusikalstamos veikos požymius, gynybos reikalavimu paprastai būtų būtina daryti teismo posėdžio pertrauką, kad ši galėtų pasiręsti ginčyti tokį naują požymį. Lengvesnio apimamo nusikaltimo taisyklės laikymasis sudaro prielaidas tokių teismo nagrinėjimo pertraukimo atvejų išvengti.

Kita vertus, profesionalus teisėjas posėdžio, kuriame dalyvauja ir šalys, metu prisiekusiesiems išaiškina teisinius požymius nusikaltimų, dėl kurių jie turi nuspręsti, ar kaltinamąjį pripažinti kaltu. Prieš tai teisėjas informuoja šalis, kokius išaiškinimus ketina pateikti prisiekusiesiems. Šalys turi teisę pareikšti prieštaravimus ketinamiems ir pateiktiems teisėjo išaiškinimams. Ši procedūra taikoma teisėjo pasirinkimu prieš ar (ir) po baigiamųjų šalių kalbų. Taip sudaroma galimybė užtikrinti, kad gynybai jau prieš baigiamąsias

¹⁶ P vz., JAV federalinės Konstitucijos 3 str.

¹⁷ *LaFave W. R. et al.* 2007-2008, § 19.2(f).

kalbas bus visiškai aišku, kokios nusikaltimo sudėtys gali būti pritaikytos byloje. Todėl net iš anksto nenumačius tam tikro apimamo lengvesnio nusikaltimo, yra galimybė šių kalbų metu ginčyti jo požymius. Be to, taip sudaroma papildoma galimybė gintis nuo neteisėto pripažinimo kaltu dėl kito nusikaltimo, turinčio kitokį teisinį požymį, negu nurodyta kaltinamajame akte. Kita vertus, išaiškinimas prisiekusiesiems, kad jie gali pripažinti kaltinamąjį kaltu dėl lengvesnio apimamo nusikaltimo, pateikiamas tik tuomet, jeigu byloje tiesiogiai yra ginčijamas teisinis požymis, skiriantis sunkesnę ir lengvesnę nusikaltimą. Jeigu pagal ištirtus įrodymus būtų vien alternatyva tik arba kaltinamąjį pripažinti kaltu dėl kaltinamajame akte nurodyto nusikaltimo arba išteisinti, toks išaiškinimas nepateikiamas.¹⁸

Prisiekusiųjų teismo veikimas lemia ir ribotas pirmosios instancijos teismo sprendimo teisingumo patikrinimo galimybes. Skundus dėl prisiekusiųjų sprendimo pripažinti kaltinamąjį kaltu aukštesniame teisme nagrinėja profesionalūs teisėjai. Todėl šis sprendimas nėra tikrinamas *de novo*. Jeigu minėti profesionalūs teisėjai galėtų nevaržomai priimti kitokį sprendimą, nei priėmė prisiekusieji, būtų iš esmės paneigta prisiekusiųjų teismo prasmė. Prisiekusiųjų sprendimas tikrinamas tik teisės aspektu, nauji faktai nenustatinėjami, procesas vyksta remiantis tik pirmosios instancijos teismo bylos medžiaga. Kiek tai susiję su įrodymų pakankamumo standartu, šis sprendimas paliekamas galioti, jeigu aukštesnis teismas padaro išvadą, kad kiekvienas racionalus fakto sprendėjas, įvertinęs įrodymus palankiausioje kaltinimui šviesoje (pavyzdžiui, laikydamas visus kaltinimo liudytojus patikimais), galėtų nustatyti visus nusikaltimo sudėties požymius be pagrįstų abejonių.¹⁹

Tai lemia dvejopus padarinius. Pirma, nuteistasis neturi visavertės galimybės ginčyti pirmosios instancijos teismo nustatytus nusikaltimo požymius. Todėl lengvesnio apimamo nusikaltimo taisyklės nesilaikymas pirmojoje instancijoje, kaltinamajam prieštaraujant, paprastai reiškia esminį baudžiamojo proceso pažeidimą, kuris negali būti ištaisomas aukštesnės instancijos teisme. Antra, aukštesnės instancijos teismas, perkvalifikuodamas nusikalstamą veiką, taip pat privalo laikytis lengvesnio apimamo nusikaltimo taisyklės.

¹⁸ Ten pat, § 24.8.

¹⁹ *Jackson v. Virginia*, 443 U.S. 307 (1979).

Tačiau netgi JAV, kuriose paprastai taikomi itin aukšti kaltinamojo teisių apsaugos reikalavimai, dažniausiai teismui nedraudžiama, pavyzdžiui, priimant nuosprendį, ištaisyti kaltinime pateiktą netinkamą nuorodą į baudžiamojo įstatymo struktūrinę dalį, įtvirtinančią inkriminuotą nusikaltimo sudėtį, ir taip pritaikyti kaltinamajam tinkamą baudžiamąjį įstatymą, skirti tokiaime įstatyme numatytą bausmę. Šios nuostatos laikomasi nepaisant to, kad reikalaujama, jog kaltinamajame akte būtų pateikta nuoroda į nusikalstamą veiką numatantį baudžiamąjį įstatymą, jo struktūrinę dalį.²⁰ Daroma išlyga, kad jeigu kaltinamasis nebuvo suklaidintas ar kitaip jam nepakenkta, – nei klaidinga nuoroda į baudžiamojo įstatymo straipsnį, nei jos nepateikimas nėra pagrindas atmesti kaltinamąjį aktą ar panaikinti nuosprendį.²¹ Klaidinga nuoroda į baudžiamąjį įstatymą nėra laikoma esminiu pažeidimu, jeigu inkriminuojamą nusikalstamą veiką, jos teisinius požymius, nepaisant šio pažeidimo, galima nustatyti pagal kaltinamajame akte išdėstytus tvirtinimus.²²

Be to, JAV federalinėje jurisdikcijoje kaltinamasis gali būti pripažintas kaltu dėl bendrininkavimo darant nusikaltimą, atliekant ne vykdytojo vaidmenį,²³ net jei kaltinamajame akte tai nenurodoma – nusikaltimas apibūdinamas kaip padarytas vykdytojo. Tai grindžiama įstatymo nuostata, jog tas, kas padaro nusikaltimą arba padeda, kursto, pataria, įsako, paskatina ar užsako, kad jis būtų padarytas, baudžiamas kaip vykdytojas.²⁴ Ši nuostata yra bendra visiems nusikaltimams, todėl dalyvavimas darant nusikaltimą atliekant ne vykdytojo, bet kito bendrininko vaidmenį, nėra laikomas atskiru nusikaltimu.²⁵ Tuo remiantis daroma išvada, kad kaltinimas padarius nusikaltimą

²⁰ 7(c)(1) FBPT. Ši taisyklė veik paraidžiui taikoma daugelyje valstijų jurisdikcijų. *LaFave W. R. et al.*, 2007-2008, § 19.1(d).

²¹ 7(c)(3) FBPT.

²² *LaFave W. R. et al.* 2007-2008, § 19.3(d).

²³ Angl. *Aiding and Abetting*.

²⁴ 18 U. S. § 2(a); United States Code. <http://www.law.cornell.edu/uscode/>

²⁵ Aukštesnės instancijos teismų, kurių baigiamieji aktai gali būti skundžiami JAV federaliniam Aukščiausiajam teismui, sprendimai byloje: *United States v. Armstrong*, 550 F.3d 382, 393, 394 (5th Cir. 2008), remiasi *United States v. Neal*, 951 F.2d 630, 633 (5th Cir. 1992); *United States v. McGee*, 529 F.3d 691, 695, 696 (6th Cir. 2008), remiasi *United States v. Floyd*, 46 Fed. Appx. 835, 836 (6th Cir. 2002); *United States v. Ellis*, 525 F.3d 960, 963 (10th Cir. 2008); *United States v. Martin*, 747 F.2d 1404, 1407 (11th Cir. 1984), remiasi *United States v. Pearson*, 667 F.2d 12, 13 (5th Cir. 1982) (en banc).

bendrininkaujant, neatliekant vykdytojo vaidmens, yra netiesiogiai įtvirtintas kaip alternatyvus kiekviename kaltinamajame akte.²⁶ Ši taisyklė taip pat paremiama argumentu, kad įstatymas nenumato didesnės maksimalios bausmės, jeigu kaltininkas nusikaltimą padaro ne kaip vykdytojas, bet atlikdamas kitokio bendrininko vaidmenį.²⁷

Kontinentinės Europos teisinei tradicijai būdingi teismo įgaliojimai išspręsti bylą net ir taikant tokią teisės normą, taigi ir nusikaltimo kvalifikaciją, kuri nebuvo pasiūlyta ir diskutuojama proceso dalyvių: *jura novit curia*.²⁸ Tačiau šiuolaikinėje Europos teisėje šis principas derinamas su žmogaus teisių apsaugos principais.

Pagal Konvencijos 6 str. kiekvienas asmuo, kaltinamas nusikalstamos veikos padarymu, turi teisę į teisingą bylos nagrinėjimą, kuri apima teisę būti skubiai ir išsamiai informuotam apie jam pateikiamo kaltinimo pobūdį ir pagrindą, turėti pakankamai laiko ir galimybių pasirengti gynybai. EŽTT Didžioji Kolegija byloje *Pélissier ir Sassi prieš Prancūziją* išaiškino, kad Konvencijos 6 str. 3 d. a punktas suteikia kaltinamajam teisę būti informuotam ne tik apie kaltinimo „pagrindą“, t. y. veiksmus, kuriuos, kaip teigiama, jis padarė ir kuriais grindžiamas kaltinimas, bet ir teisinį šių veiksmų kvalifikavimą (kaltinimo pobūdį). Ši informacija turi būti išsami. Konvencijos 6 str. 3 d. a ir b punktai yra susiję, ir teisė būti informuotam apie kaltinimo pobūdį bei pagrindą turi būti vertinama, atsižvelgiant į kaltinamojo teisę pasiruošti gynybai. Be to, minėtos a punkte įtvirtintos teisės apimtis turi būti įvertinta remiantis bendresne teise į teisingą bylos nagrinėjimą, kurią garantuoja Konvencijos 6 str. 1 d. Baudžia-

²⁶ *United States v. Keene*, 341 F.3d 78, 84 (1st Cir. 2003); *United States v. Damsky*, 740 F.2d 134, 140 (2d Cir. 1984); *United States v. Wasserson*, 418 F.3d 225, 232, 233 (3d Cir. 2005); *United States v. Pigford*, 518 F.2d 831, 834 (4th Cir. 1975); *United States v. Armstrong*, 550 F.3d 382, 393, 394 (5th Cir. 2008); *United States v. McGee*, 529 F.3d 691, 695, 696 (6th Cir. 2008); *United States v. Schub*, 289 F.3d 968, 976 (7th Cir. 2002); *United States v. Clark*, 980 F.2d 1143, 1146 (8th Cir. 1992) (per curiam); *United States v. Valdez-Santos*, 457 F.3d 1044, 1046 (9th Cir. 2006); *United States v. Ellis*, 525 F.3d 960, 963 (10th Cir. 2008); *United States v. Martin*, 747 F.2d 1404, 1407 (11th Cir. 1984); *United States v. Kelly*, 552 F.3d 824, 831, 832 (D.C. Cir. 2009).

²⁷ *United States v. Alexander*, 447 F.3d 1290, 1297-1299 (10th Cir. 2006); *United States v. Creech*, 408 F.3d 264, 273 (5th Cir. 2003).

²⁸ *Damaška M. R. The Faces of Justice and State Authority*. New Haven and London: Yale University Press, 1986, p. 116; *Hermi v. Italy* [GC], no. 18114/02, 18 October 2006, dissenting opinion of judge Zupančič.

mosios teisės taikymo sferoje teisingumui užtikrinti privalo būti pateikta išsami, detali informacija apie kaltinamajam pareikštus kaltinimus, taigi ir apie tai, kaip teismas gali juos konkrečiu atveju teisiškai kvalifikuoti.²⁹

EŽTT jurisprudencijos analizė rodo, kad pagal Konvenciją teismas, prieš nuosprendžiu pakeisdamas inkriminuojamos nusikalstamos veikos kvalifikaciją į kitą, kuriai pritaikyti būtinas toks teisinis požymis, kuris tiesiogiai ar netiesiogiai nenurodytas pradinio kaltinimo veikos kvalifikacijoje, privalo apie tokią galimybę laiku pranešti kaltinamajam ir sudaryti sąlygas gynybai pateikti paaiškinimus bei įrodymus kitos kvalifikacijos aspektu. Šios taisyklės turi būti laikomasi ir tais atvejais, kai taikoma lengvesnio ar tokio paties sunkumo nusikaltimo sudėtis, negu nurodyta kaltinamajame akte.³⁰ Minėta taisyklė grindžiama nuostata, kad joje nurodytais atvejais gynyba nuo kaltinimo pagal kitą kvalifikaciją teoriškai gali būti kitokia.³¹ Papildomai pažymėtina, kad minėta Teismo jurisprudencijoje įtvirtinta nuostata taikyta tiems atvejams, kai keičiant kvalifikavimą buvo pritaikomas naujas teisinis požymis, sąlygojantis veikos nusikaltamumą arba griežtesnę kaltininko atsakomybę.

Naujesnėse EŽTT nagrinėtose bylose Konvencijos pažeidimas nustatytas, kai nesilaikius minėtos nuostatos inkriminuota veika perkvalifikuota iš pasikėsینimo prievartauti (varžyti veiksmų laisvę), susijusio su teroristine veikla, padaryto atliekant vykdytojo vaidmenį, į tokius pačius požymius turinčią veiką, padarytą atliekant bendrininko – ne vykdytojo vaidmenį (maksimali bausmė ta pati),³² iš pasikėsینimo reikalauti didelės vertės kyšio (maksimali bausmė – 12 metų laisvės atėmimo) į pasikėsینimą organizuota grupė sukčiaujant įgyti didelės vertės turtą (maksimali bausmė – 10 metų laisvės atėmimo)³³ arba į pasikėsینimą sukčiaujant įgyti didelės vertės turtą (maksimali bausmė – taip pat 10 metų laisvės atėmimo).³⁴

Mattei byloje EŽTT atmetė argumentą, kad perkvalifikavimas neturėjo įtakos paskirtai bausmei. Teismas pažymėjo, kad galima tik spėlioti, kokia

²⁹ *Pélissier and Sassi v. France* [GC], no. 25444/94, ECHR 1999-II.

³⁰ *Girdauskas M.* 2005, p. 41.

³¹ Ten pat, p. 41, 44; taip pat žr. *Seliverstov v. Russia*, no. 19692/02, 25 May 2008, § 20.

³² *Mattei v. France*, no. 34043/02, 19 December 2006.

³³ *Abramyan v. Russia*, no. 10709/02, 9 October 2008.

³⁴ *Seliverstov v. Russia*, no. 19692/02, 25 May 2008.

būtų galėjusi būti bausmė, jeigu kaltinamoji būtų galėjusi pasirengti efektyviai gynybai nuo performuluoto kaltinimo.³⁵ *Seliverstov* byloje EŽTT atmetė argumentą, kad pritaikyta lengvesnio nusikaltimo sudėtis. Vienas iš motyvų – pareiškėjas skundėsi ne dėl bausmės griežtumo, bet dėl teisės būti informuotam apie jam reiškiamus kaltinimus ir galimybės pasirengti gynybai. Teismas neturi užduoties vertinti gynybos, kurią kaltinamasis būtų galėjęs pasirinkti, jeigu būtų turėjęs galimybę pateikti nuomonę dėl kaltinimo pagal kitą kvalifikavimą, pagrįstumo. Tačiau, atsižvelgiant į aiškius pradinėje ir galutinėje kvalifikacijoje taikytų nusikaltimų sudėčių požymių skirtumus, tikėtinas tvirtinimas, kad gynyba nuo pasikėsینimo sukčiauti skirtąsi nuo taikytos ginčijant pasikėsینimą kyšininkauti. Be to, pažymėta, kad nu-teistajam palikta galioti tokia pati bausmė, kuri paskirta taikant sunkesnio nusikaltimo sudėtį.³⁶

Byloje *I. H. ir kiti prieš Austriją*, kaip ir buvo galima tikėtis,³⁷ nustatytas Konvencijos pažeidimas, kadangi teismas perkvalifikavo inkriminuojamą veiką iš pagrindinės išžaginimo sudėties į išžaginimą panaudojant sunkų smurtą ar grasinimą tuoju pat sukelti didelį pavojų gyvybei ar kūnui, iš anksto neįspėjus gynybos apie tokią galimybę. EŽTT atmetė argumentą, kad kaltinamasis ar bent jo gynėjas turėjo numatyti, jog teismas gali perkvalifikuoti veiką neįspėjęs apie tokią galimybę ir atitinkamai tam pasirengti. Kad gynyba būtų efektyvi, jai turi būti pateikta išsami informacija apie kaltinimus, apimanti ir teisinį kvalifikavimą, kurį teismas gali pritaikyti byloje. Tokia informacija turi būti pateikta prieš teisminį nagrinėjimą kaltinamajame akte arba bent teismo nagrinėjimo metu kitais būdais, pavyzdžiui, tiesiogiai ar netiesiogiai išplečiant kaltinimus. Vien žinojimas abstrakčios galimybės, kad teismas gali padaryti kitokias nei prokuroro išvadas dėl veikos kvalifikavimo, aiškiai yra nepakankamas.³⁸

EŽTT, vertindamas, ar kaltinamasis turi būti įspėjamas apie galimą inkriminuojamos veikos kvalifikavimo pakeitimą, taiko minėtą teisės aktuose įtvir-

³⁵ *Mattei v. France*, no. 34043/02, 19 December 2006.

³⁶ Ten pat, § 19, 20 (šioje byloje vertintas atvejis, kai veika perkvalifikuota nagrinėjant skundą Aukščiausiąjame teisme).

³⁷ Šios bylos faktai ir jų išankstinis vertinimas išsamiau pateikti *Girdauskas M.* 2005, p. 42–43.

³⁸ *I. H. and others v. Austria*, no. 42780/98, 20 April 2006, § 32–34.

tintų nusikaltimų sudėčių požymių palyginimo metodą,³⁹ naudojamą anglų-amerikiėčių teisinėje tradicijoje. Tik skirtingai negu šioje tradicijoje, pagal Konvenciją nėra reikalaujama, kad pakeitus veikos kvalifikavimą kaltinamasis gali būti pripažintas kaltu tik dėl lengvesnio nusikaltimo. Taigi išankstinis pranešimas apie perkvalifikavimą nėra būtinas, jeigu kaltinime nurodyto nusikaltimo sudėties požymiai apima visus nuosprendžiu pritaikytos nusikaltimo sudėties požymius. Šią nuostatą galima pavadinti apimamo nusikaltimo taisykle. Šios taisyklės EŽTT jurisprudencijoje laikomasi nepaisant to, kad perkvalifikuojant veiką nuosprendžiu nėra keičiamos kaltinime nurodytos faktinės aplinkybės.⁴⁰ Be to, naujesni EŽTT sprendimai patvirtina išvadą,⁴¹ kad Konvencijai savaime neprieštarauja teismo įgaliojimai savo iniciatyva pritaikyti baudžiamąjį įstatymą, numatantį sunkesnę nusikaltimą. Antai minėtoje *I. H. ir kitų* byloje EŽTT pažymėjo, kad teismas neabejotinai turėjo įgaliojimus perkvalifikuoti inkriminuojamą veiką. Pažeidimas šioje byloje konstatuotas dėl to, kad apie galimą kvalifikacijos griežtinimą kaltinamasis nebuvo iš anksto išpėtas.⁴² Sprendime, kuriuo atsisakyta priimti nagrinėti pareiškimą *Bäckström ir Andersson prieš Švediją*, EŽTT atmetė argumentą, kad teismas, išskeldamas klausimą dėl veikos perkvalifikavimo iš pasikėsینimo padaryti plėšimą į baigtą plėšimą ir taip perkvalifikavęs veiką, nuosprendžiu pažeidė procesinių teisių lygybės principą. EŽTT nustatė, kad pagal Švedijos teisę taip griežtinti kvalifikavimą prokuroro pasiūlymas nebuvo būtinas, teismas tai turėjo teisę atlikti savo iniciatyva, ir konstatavo, kad dėl to minėtas principas nebuvo pažeistas.⁴³

EŽTT vertindamas, ar kai kaltinamajame akte nusikaltimas apibūdinamas kaip padarytas vykdytojo, kaltinamasis gali būti pripažintas kaltu dėl bendrininkavimo darant nusikaltimą, atliekant ne vykdytojo vaidmenį, iš anksto specialiai neįspėjus apie tokią galimybę, taip pat atsizvelgia į nacionalinės teisės

³⁹ *Girdauskas M.* 2005, p. 41–42, taip pat žr. pvz., šiuos naujesnius sprendimus: *Seliverstov v. Russia*, no. 19692/02, 25 May 2008, § 19; *Akgocmen v. Turkey* (dec.), no. 43840/02, 3 June 2008; *Abramyan v. Russia*, no. 10709/02, 9 October 2008, § 36.

⁴⁰ Pvz., *I. H. and others v. Austria*, no. 42780/98, 20 April 2006, § 18; *Bäckström and Andersson* (dec.), no. 67930/01, 5 September 2006; *Akgocmen v. Turkey* (dec.), no. 43840/02, 3 June 2008.

⁴¹ *Girdauskas M.*, 2005, p. 54–57.

⁴² *I. H. and others v. Austria*, no. 42780/98, 20 April 2006, § 38.

⁴³ *Bäckström and Andersson v. Sweden* (dec.), no. 67930/01, 5 September 2006.

ypatumus. EŽTT Didžioji Kolegija *Pélissier ir Sassi* byloje nagrinėjo, ar bendrininkavimo, neatliekant nusikaltimo vykdytojo vaidmens, samprata Prancūzijos teisėje galėjo lemti tai, kad pareiškėjai turėjo suvokti galimybę, jog kaltinant nusikalstamu bankrotu galėjo būti priimtas nuosprendis dėl bendrininkavimo nusikalstamame bankrote, neatliekant vykdytojo vaidmens. Teismas padarė išvadą, kad pagal Prancūzijos teisę bendrininkavimas nusikaltime atliekant kitokią nei vykdytojo vaidmenį skiriasi nuo vykdytojo daromo nusikaltimo ne tik dalyvavimo jame laipsniu. Teismas pažymėjo, kad taikytinos redakcijos Prancūzijos BK nustatė, jog bendrininkavimas nusikaltimo padaryme neatliekant vykdytojo vaidmens gali būti inkriminuotas tik įrodžius keletą specialiųjų požymių, esant griežtų sąlygų visumai, pavyzdžiui, tik kai atliekamas vienu iš įstatyme nurodytų būdų ir suvokiant, kad bendrininkaujama darant nusikaltimą.⁴⁴ Gynyba nuo kaltinimo pagal pakeistą nusikaltimo kvalifikavimą galėjo būti kitokia, neigianti bent vieną iš šių sąlygų. Todėl šioje byloje konstatuotas Konvencijos pažeidimas. Nuoseklu, kad analogiškai išspręsta ir minėta byla *Mattei prieš Prancūziją*. Šioje byloje atmestas argumentas, kad bendrininkavimas nusikaltimo padaryme, neatliekant nusikaltimo vykdytojo vaidmens, išreiškė tik dalyvavimo nusikaltime laipsnį.⁴⁵

Atsakymą, kada taip apibūdinama nacionalinėje teisėje įtvirtinta bendrininkavimo samprata, galima (netiesiogiai) rasti ir kituose EŽTT sprendimuose. Antai tirdamas pareiškimą *Posokhov prieš Rusiją*, Teismas pažymėjo, kad pagal Rusijos baudžiamąją teisę bendrininkavimas nusikaltime neatliekant vykdytojo vaidmens, nėra atskiras nusikaltimas, bet tik išreiškia dalyvavimo nusikaltime laipsnį.⁴⁶ Tačiau yra pagrindas manyti, kad minėtos Prancūzijos teisėje galiojančios sąlygos bendrininkavimui inkriminuoti iš esmės galioja ir Rusijos teisėje.⁴⁷ Taigi jos neturėtų būti laikomos esminėmis EŽTT pripažįstant, ar pagal nacionalinę teisę bendrininkavimas nusikaltime neatliekant vykdytojo vaidmens yra atskiras nusikaltimas, ar tik išreiškia dalyvavimo nusi-

⁴⁴ Išsamiau šios sąlygos išdėstytos *Girdauskas M.* 2005, p. 44.

⁴⁵ *Mattei v. France*, no. 34043/02, 19 December 2006.

⁴⁶ *Girdauskas M.* 2005, p. 55.

⁴⁷ *Žalinskij E. A. et al.* Ugolovnoje pravo Rossii. Učebnik dlja vuzov. T. 1. Obščaja čast. Otv. Red. *Ignatov A. N., Krasikov J. A.* Moskva: Norma, 2000, p. 227–253; *Kudriavceva E. P. et al.* (sost.). Sudebnaja praktika po ugolovnym delam. Red. *Lebedev V. M.* Moskva: Juridičeskije programmy, 2004, p. 22–24.

kaltime laipsnį ir dėl to apie perkvalifikavimą į tokį bendrininkavimą gynyba gali būti atskirai neišpėjama.

Byloje *Juha Nuutinen prieš Suomiją* pareiškėjas skundėsi, kad nors kaltintas mokestiniu sukčiavimu, iš anksto neišpėjus apie tokią galimybę nuteistas dėl bendrininkavimo mokestiniame sukčiavime neatliekant vykdytojo vaidmens, nepaisant to, kad tai, pareiškėjo vertinimu, atskiras nusikaltimas. EŽTT atmetė šį argumentą, kiek jis susijęs vien su inkriminuotos veikos perkvalifikavimu. EŽTT nustatė, kad pagal Suomijos teisę teismas turėjo įgaliojimus be papildomo įspėjimo perkvalifikuoti veiką, inkriminuotą kaip padarytą vykdytojo, į padarytą bendrininkaujant atliekant ne vykdytojo vaidmenį, todėl kaltinamasis turėjo į tai atsižvelgti.⁴⁸ Tokia pati galimybė pagal Suomijos teisę teismui perkvalifikuoti inkriminuojamą veiką nustatyta byloje *Laaksonen prieš Suomiją*, kurioje kaltinant skolininko nesąžiningumu, kaltinamasis nuteistas dėl bendrininkavimo darant šį nusikaltimą neatliekant vykdytojo vaidmens.⁴⁹ Tokios procedūros savaiminio neatitikimo Konvencijai EŽTT šiose bylose nekonstatavo. Konvencijos pažeidimas jose konstatuotas kitais pagrindais.

Palyginus minėtas bylas, susijusias su bendrininkavimo darant nusikaltimą inkriminavimu, matyti, kad jose taikytoje tiek Rusijos, tiek Suomijos teisėje baudžiamojo įstatymo nuostatos dėl atsakomybės už dalyvavimą darant nusikaltimą bendrininkaujant buvo bendro pobūdžio, taikomos visiems nusikaltimams (Rusijos BK 33 str., Suomijos BK 5 skyriaus 3 str. 1 d.). Taikytoje Prancūzijos teisėje atsakomybė už tokį bendrininkavimą buvo nustatyta atskiru straipsniu BK dalyje, įtvirtinančioje atskiras nusikaltimų sudėtis. Pavyzdžiui, *Pélissier ir Sassi* byloje taikytas šios kodekso dalies 403 str. nustatė, kad nusikalstamo bankroto bendrininkai baudžiami tokiomis pačiomis bausmėmis, kokios nustatytos už nusikalstamą bankrotą.⁵⁰ Tai sudaro pagrindą manyti, kad skirtingą EŽTT poziciją šiose bylose lėmė tai, ar atsakomybė už bendrininkavimą darant konkretų nusikaltimą buvo įtvirtinta bendroje baudžiamojo įstatymo nuostatoje, taikomoje visiems nusikaltimams, ar kaip atskira nusikaltimo sudėtis, siejama su kita konkrečia nusikaltimo sudėtimi,

⁴⁸ *Juha Nuutinen v. Finland*, no. 45830/99, 24 April 2007, § 31.

⁴⁹ *Laaksonen v. Finland*, no. 70216/01, 12 April 2007, § 30, 31.

⁵⁰ *Girdauskas M.* 2005, p. 44.

BK specialiojoje dalyje, kalbant Lietuvos teisės terminais. Tokią išvadą sustiprina lyginamoji teisėtyra, daranti įtaką ir EŽTT jurisprudencijai. Minėta, kad JAV federalinėje teisėje šiuo kriterijumi yra grindžiama galimybė perkvalifikuoti inkriminuojamą veiką kaip padarytą bendrininkaujant, neatliekant vykdytojo vaidmens.

Taigi yra pagrindas manyti, kad su Konvencijos nuorodomis suderinamas toks teisinis reguliavimas, pagal kurį asmuo, kaltinamas padaręs nusikaltimą kaip vykdytojas, gali būti pripažintas kaltu dėl bendrininkavimo darant nusikaltimą, atliekant ne vykdytojo, bet kitą vaidmenį, iš anksto papildomai neįspėjus apie tokią galimybę, jeigu taip inkriminuojama baudžiamajame įstatyme įtvirtinta bendrininkavimo sudėtis yra bendro pobūdžio, taikoma visiems nusikaltimams. Tačiau ir tokiu atveju gali būti pažeistos Konvencijos nuostatos, jeigu taip perkvalifikuojant veiką kaltinamajam inkriminuojamos naujos faktinės aplinkybės. Pavyzdžiui, byloje *Juha Nuutinen prieš Suomiją*, kurioje veika perkvalifikuota minėtu būdu, nustatyta, kad kaltinamajame akte, kuriuo inkriminuotas mokestinis sukčiavimas, nurodyta, jog kaltinamasis pateikė paraišką grąžinti PVM, grįsdamas ją suklustotomis sąskaitomis-faktūromis, kurias išrašė bendrakaltinamasis, tačiau apkaltinamuoju nuosprendžiu pareiškėjui inkriminuotas ir dokumentų, reikalingų padaryti nusikaltimą, parengimas. Dėl to konstatuotas Konvencijos pažeidimas.⁵¹

Pagal EŽTT jurisprudenciją, kai apimamo nusikaltimo taisyklės nesilaikyta žemesnės instancijos teisme, o aukštesnės instancijos teismas bylą nagrinėja tik teisės aspektu, t. y. nuteistasis neturi visavertės galimybės šiame teisme patikrinti ir nustatyti faktų, reikšmingų kvalifikuojant veiką. Konvencijoje įtvirtintos gynybos teisės yra pažeidžiamos.⁵² Kita vertus, kai tokiais atvejais gynyba turi galimybę ginčyti naują kvalifikavimą fakto ir teisės aspektu, laikoma, kad minėtos teisės yra užtikrinamos.⁵³

Taigi galima išvelgti sąsajas su kaltinamojo apsauga nuo inkriminuojamos veikos perkvalifikavimo anglų-amerikiečių teisinėje tradicijoje. Tai sudaro pagrindą daryti išvadą, kad nepaisant teisinių tradicijų esminių skirtumų, egzis-

⁵¹ *Juha Nuutinen v. Finland*, no. 45830/99, 24 April 2007.

⁵² Pvz., *I. H. and others v. Austria*, no. 42780/98, 20 April 2006; *Mattei v. France*, no. 34043/02, 19 December 2006.

⁵³ Pvz., *Virolainen v. Finland*, no. 29172/02, 7 February 2006; *Sipavičius v. Lithuania*, no. 43659/99, 21 February 2002, išsamiau šis sprendimas aptartas *Girdauskas M.* 2005, p. 50–51.

tuoja bendri teisinės valstybės principai, kurie gali būti pritaikyti kontinentinės Europos teisinės tradicijos šalyse.

Tačiau kaltinamojo teisės žinoti kaltinimo pobūdį užtikrinimo standartai gali būti aukštesni, negu bendrieji minimalūs reikalavimai įtvirtinti Konvencijoje. Antai Tarptautinio baudžiamojo teismo nuostatų, patvirtintų šio teismo teisėjų plenarinėje sesijoje,⁵⁴ tekstas sudaro pagrindą manyti, kad juose įtvirtinti aukščiausi kaltinamojo teisės žinoti apie galimą inkriminuojamos veikos kvalifikavimo pakeitimą standartai. Pagal šių nuostatų 55 taisyklę, jeigu kuriuo nors nagrinėjimo metu paaiškėja, kad kaltinime nurodytų faktinių aplinkybių teisinis kvalifikavimas gali būti pakeistas, teismas privalo apie tokią galimybę pranešti nagrinėjimo dalyviams ir sudaryti galimybę jiems pateikti savo vertinimus. Teismas turi įgaliojimus ir savo iniciatyva pakeisti inkriminuojamos veikos kvalifikavimą pagal šio Teismo statuto⁵⁵ 6 str. (genocidas), 7 str. (nusikaltimai žmoniškumui) arba 8 str. (karo nusikaltimai) arba pagal dalyvavimo nusikaltime formas (ir bendrininkavimo rūšis), įtvirtintas šio statuto 25, 28 str. Tai sudaro pagrindą manyti, kad apie galimą inkriminuojamos veikos kvalifikavimo pakeitimą turi būti atskirai pranešama ir tais atvejais, kai inkriminuojama veika perkvalifikuojama, pirma, pagal lengvesnį apimamą nusikaltimą, antra, iš padarytos kaip vykdytojo į padarytą atliekant kitokių vaidmenį bendrininkaujant. Šios taisyklės įtvirtintos nepaisant to, kad bylas šiame Teisme turi nagrinėti profesionalūs teisėjai, o atsakomybė už bendrininkavimą nusikaltimo padaryme apibrėžta bendroje minėto statuto nuostatoje, taikomoje visiems nusikaltimams (3 dalyje „Bendrieji baudžiamosios teisės principai“).

LIETUVOS RESPUBLIKOS BPK NUOSTATOS DĖL INKRIMINUOJAMOS VEIKOS KVALIFIKAVIMO PAKEITIMO TEISME IR JŲ TAIKYMAS TEISMŲ PRAKTIKOJE

BPK 255 str. nustatyta, kad byla teisme nagrinėjama tik dėl tų kaltinamųjų ir tik dėl tų nusikalstamų veikų, dėl kurių ji perduota nagrinėti teisiama jame

⁵⁴ Regulations of the Court. Adopted by the judges of the Court on 26 May 2004. Official documents of the International Criminal Court. ICC-BD/01-01-04. Prieiga per internetą: http://www2.icc-cpi.int/NR/rdonlyres/B920AD62-DF49-4010-8907-E0D8CC61EBA4/277527/Regulations_of_the_Court_170604EN.pdf

⁵⁵ Tarptautinio baudžiamojo teismo Romos statutas, priimtas 1998 m. liepos 17 d. Jungtinių Tautų diplomatinėje įgaliotųjų atstovų konferencijoje, skirtoje Tarptautinio baudžiamojo teismo įsteigimui // Valstybės žinios, 2003, Nr. 49-2165.

posėdyje. Kaltinamasis negali būti nuteistas pagal kitą baudžiamąjį įstatymą, numatantį sunkesnę nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą, arba dėl nusikalstamos veikos, kurios faktinės aplinkybės iš esmės skiriasi nuo kaltinamajame akte išdėstytųjų, jeigu apie tokią galimybę teisiamejame posėdyje jam iš anksto nebuvo pranešta.

Pagal BPK 256 str. 2, 3 d. prokuroras, privatus kaltintojas ir nukentėjęsysis turi teisę iki įrodymų tyrimo teisme pabaigos pateikti rašytinį prašymą pakeisti kaltinime nurodytos veikos kvalifikavimą pritaikant baudžiamąjį įstatymą, numatantį sunkesnę nusikalstamą veiką. Teismas, gavęs tokį prašymą, taip pat kitais atvejais, kai yra pagrindas manyti, kad kaltinime nurodyta veika gali būti kvalifikuojama pagal baudžiamąjį įstatymą, numatantį sunkesnę nusikalstamą veiką, apie tokią galimybę nedelsdamas praneša nagrinėjimo teisme dalyviams. Minėto prašymo nuorašai teikiami kaltinamajam, jo gynėjui ir kitiems nagrinėjimo teisme dalyviams. Teismas praneša kaltinamajam ir jo gynėjui apie teisę prašyti pertraukos pasirengti gynybai, o patenkinęs tokį prašymą, nustato konkretų pertraukos laiką. Išnagrinėjus baudžiamąją bylą, kaltinamasis gali būti pripažintas kaltu ir remiantis kaltinamajame akte pateiktu veikos kvalifikavimu.

BPK 256 str. 4 d. įtvirtinta, kad šio straipsnio 2 ir 3 d. nuostatos netaikomos, kai kaltinime nurodyta veika perkvalifikuojama pagal baudžiamąjį įstatymą, numatantį lengvesnį nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą, jeigu iš esmės nesikeičia faktinės nusikalstamos veikos aplinkybės.⁵⁶

Taigi BPK 255 str. ir 256 str. 4 d. nuostatos, bent iš pirmo žvilgsnio, sudaro pagrindą manyti, kad pagal šiuos straipsnius, specialiai BPK skirtus apibrėžti teismo nagrinėjimo ribas ir kaltinime nurodytos veikos kvalifikavimo keitimo procedūrą, jokiais atvejais gynyba neturi būti iš anksto įspėjama apie inkriminuojamos veikos perkvalifikavimą pagal baudžiamąjį įstatymą, numatantį lengvesnę nusikalstamą veiką, jeigu iš esmės nėra keičiamos šios veikos faktinės aplinkybės. Tai patvirtina Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika, kurioje buvo suformuluota nuostata, kad *„kai veika perkvalifikuojama pagal lengvesnę nusikalstamą veiką numatantį įstatymą, jokia speciali procedūra nėra nustatyta, veika perkvalifikuo-*

⁵⁶ Šiuo metu (nuo 2007 09 01) galiojanti BPK 256 str. redakcija, nustatyta 2007 06 28 įstatymu Nr. X-1236. Pagal ankstesnę BPK 256 str. redakciją, nustatytą 2003 04 10 įstatymu Nr. IX-1496, galiojusią nuo 2003 05 01 iki 2007 09 01, (toliau – ankstesnė BPK 256 str. redakcija) analogiška nuostata buvo įtvirtinta BPK 256 str. 3 d.

jama be išankstinio pranešimo apie tokią galimybę, ir kaltinimo pakeitimas, kai faktinės nusikalstamos veikos aplinkybės iš esmės nesiskiria nuo išdėstytų kaltinamajame akte, nesuvaržo ir nepažeidžia kaltinamojo teisės į gynybą“.⁵⁷

Taigi BPK 255, 256 str. įtvirtintos skirtingos kaltinime nurodytos veikos kvalifikavimo pakeitimo taisyklės, taikomos priklausomai nuo to, ar perkvalifikuojama pagal lengvesnį, ar pagal sunkesnį nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą numatantį baudžiamąjį įstatymą. Taigi nuo šių sąvokų aiškinimo iš dalies priklauso ir tai, ar keičiant inkriminuojamos veikos kvalifikavimą užtikrinama Konvencijoje įtvirtinta kaltinamojo teisė žinoti kaltinimo pobūdį.

Sunkesnę ar lengvesnę nusikalstamą veiką numatantis baudžiamasis įstatymas

Pagal LAT praktiką inkriminuojamos veikos kvalifikavimas keičiamas pritaikant baudžiamąjį įstatymą, numatantį sunkesnę nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą, pavyzdžiui, kai:

1) veika perkvalifikuojama pagal BK Specialiosios dalies straipsnį (straipsnio dalį), kuriame įtvirtinta sankcija nustato griežtesnę bausmę, pavyzdžiui, didesnę maksimalią laisvės atėmimo bausmę;⁵⁸

2) pritaikomas papildomas BK Specialiosios dalies straipsnis (straipsnio dalis);⁵⁹

3) pašalinamas kvalifikavimas pagal BK Bendrosios dalies straipsnį, lengvinantį kaltininko teisinę padėtį;⁶⁰

⁵⁷ Išplėstinės septynių teisėjų kolegijos nutartis 2007-01-23 Nr. 2K-7-13/2007; išplėstinės septynių teisėjų kolegijos nutartis 2005-11-29 Nr. 2K-7-638 („tam tikros procesinės formos, kuriomis išreikšiamas kaltinimo pakeitimas teisme, nėra taikomos, kai kaltinime nurodyta veika perkvalifikuojama pagal baudžiamąjį įstatymą, numatantį lengvesnį nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą, jeigu iš esmės nesikeičia faktinės nusikalstamos veikos aplinkybės“).

⁵⁸ Pvz., perkvalifikuojama iš BK 178 str. 1 d. į BK 178 str. 2 d. (2005-06-07, Nr. 2K-406 // Teismų praktika, 2006, Nr. 24. p. 172-175), iš BK 135 str. 1 d. į BK 135 str. 2 d. 8 punktą (2008-12-22 Nr. 2K-498), iš 2004 m. įstatymo Nr. IX-2314 redakcijos BK 178 str. 2 d. į 2007 m. įstatymo Nr. X-1233 redakcijos BK 178 str. 2 d. (2009-02-24 Nr. 2K-53).

⁵⁹ Pvz., nusikalstamą veiką, kvalifikuotą pagal 214 str. (neteisėtas svetimo mokėjimo instrumento panaudojimo organizavimas), papildomai kvalifikuojant pagal BK 182 str. 1 d. (sukčiavimas) (2007-11-27 Nr. 2K-744).

⁶⁰ Pvz., perkvalifikuojant iš BK 28 str. 3 d., 129 str. 2 d. 6 punkto (nužudymas itin žiauriai, padarytas peržengiant būtinosios ginties ribas) į BK 129 str. 2 d. 6 punktą (nužudymas itin žiauriai) (2004-12-28 Nr. 2K-700).

4) tęstinė nusikalstama veika perkvalifikuojama į pavienes nusikalstamas veikas (sudarancias realiąją sutaptį);⁶¹

5) tam tikrais atvejais keičiamas veikos kvalifikavimas pagal BK Bendrosios dalies nuostatas.⁶²

Pagal LAT praktiką inkriminuojamos veikos kvalifikavimas keičiamas pritaikant baudžiamąjį įstatymą, numatantį lengvesnį nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą, pavyzdžiui, kai:

1) veika perkvalifikuojama pagal BK Specialiosios dalies straipsnį (straipsnio dalį), kuriame įtvirtinta sankcija nustato švelnesnę bausmę, pavyzdžiui:

a) mažesnę maksimalią laisvės atėmimo bausmę;⁶³

b) tik švelnesnes bausmės rūšis;⁶⁴

c) tokią pačią maksimalią laisvės atėmimo bausmę, tačiau taip pat – alternatyvias švelnesnes bausmės rūšis, be galimybės taikyti tam tikrą papildomą bausmę;⁶⁵

2) keičiant kvalifikavimą pritaikomas BK Bendrosios dalies straipsnis (jo dalis), lengvinantis kaltininko teisinę padėtį;⁶⁶

3) perkvalifikuojant inkriminuojamas pavienes nusikalstamas veikas (sudarancias realiąją sutaptį) į tęstinę nusikalstamą veiką.⁶⁷

⁶¹ Pvz., iš BK 178 str. 2 d. į dvi pavienes veikas, numatytas BK 178 str. 2 d. (2006-05-09 Nr. 2K-278).

⁶² Pvz., perkvalifikuojama iš BK 21 str. 1 d., 24 str. 4 d., 129 str. 2 d. 9 punkto (rengimasis nužudyti dėl savanaudiškų paskatų organizavimas) į BK 22 str. 2 d., 24 str. 4 d., 129 str. 2 d. 9 punktą (pasikėsinimas nužudyti dėl savanaudiškų paskatų kurstymas) (2007-01-16 Nr. 2K-16).

⁶³ Perkvalifikuojama iš BK 284 str. 1 d. į BK 140 str. 1 d. (2007-07-10 Nr. 2K-553); iš BK 183 str. 1 d. į BK 184 str. 1 d. (2007-02-06 Nr. 2K-85).

⁶⁴ Perkvalifikuojama iš naujojo BK 231 str. 1 d. į senojo BK (žr. 77-ą išnašą) 298 str. 1 d. (išplėstinės septynių teisėjų kolegijos nutartis 2005-11-29 Nr. 2K-7-638); iš BK 284 str. 1 d. perkvalifikuojant į to paties straipsnio 2 d. (išplėstinės septynių teisėjų kolegijos nutartis 2007-01-23 Nr. 2K-7-13).

⁶⁵ Perkvalifikuojama iš 1961 m. BK (žr. 77 išnašą) 274 str. 2 d. į 2000 m. BK 182 str. 1 (2006-11-07 Nr. 2K-466).

⁶⁶ Perkvalifikuojant inkriminuojamą baigtą nusikalstamą veiką iš BK 178 str. 2 d. į pasikėsinimą padaryti nusikalstamą veiką – į BK 22 str. 1 d., BK 178 str. 2 d. (2006-06-20 Nr. 2K-314).

⁶⁷ Pvz., veikas kvalifikuotas kaip pavienes pagal BK 260 str. 1 d. (neteisėtas psichotropinių medžiagų įgijimas ir laikymas turint tikslą jas platinti) ir BK 22 str. 1 d., 260 str. 1 d. (pasikėsinimas parduoti psichotropines medžiagas) perkvalifikuojant kaip baigtą tęstinę nusikalstamą veiką pagal BK 260 str. 1 d. (2007-11-13 Nr. 2K-709).

LAT praktikoje taip pat formuluota, kad BPK 256 str. dalys, reglamentuojančios kaltinimo pakeitimo (veikos perkvalifikavimo) procedūras, netaikomos, jeigu kaltinimas nėra pakeičiamas sunkesniu, veika teisme nebuvo kvalifikuota pagal baudžiamąjį įstatymą, numatantį sunkesnę nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą, o inkriminuojamos veikos faktinės aplinkybės iš esmės nesikeitė.⁶⁸ Tokia nuostata įtvirtinta ir LAT biuletenyje paskelbtoje medžiagoje, kurioje, atsižvelgiant į EŽTT jurisprudenciją, analizuota asmens teisė žinoti, kuo jis yra kaltinamas, kaltinimo pakeitimas teisme ir asmens teisė į gynybą pakeitus kaltinimą.⁶⁹ Tai sudaro pagrindą manyti, kad pagal šią interpretaciją BPK 255, 256 str. įtvirtintos taisyklės, nustatytos veikos perkvalifikavimui pagal lengvesnę nusikalstamą veiką numatantį baudžiamąjį įstatymą, turėtų būti taikomos ir perkvalifikuojant veiką pagal tokio paties sunkumo nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą numatantį baudžiamąjį įstatymą.

Apibendrinant LAT praktiką galima teigti, kad pagal ją paprastai inkriminuojama veika perkvalifikuojama pagal baudžiamąjį įstatymą, numatantį sunkesnę nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą, kai dėl tokio kvalifikavimo griežtėja taikytina sankcija, ją taikant gali būti pasunkinta kaltininko teisinė padėtis.⁷⁰ Ir atvirkščiai, inkriminuojama veika perkvalifikuojama pagal baudžiamąjį įstatymą, numatantį lengvesnę nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą, kai dėl tokio perkvalifikavimo švelnėja taikytina sankcija, ją taikant gali būti palengvinta kaltininko teisinė padėtis. Šie principai dažniausiai aktyviai veikia, kai veikos kvalifikavimas keičiamas taikant kitus BK Specialiosios dalies straipsnius (ar jų dalis). Tačiau kai kvalifikavimo keitimas susijęs su BK Bendrosios dalies normų taikymu arba netaikymu, juos išvelgti sudėtingiau. Įsigilinus į pateiktus pavyzdžius, matyti nuostata, jog veika kvalifikuojama pagal lengvesnę nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą numatantį įstatymą, kai taikoma BK Bendrosios dalies norma, sudaranti prielaidas švelninti bausmę pagal BK 62 str. (švelnesnės negu įstatymo numatyta bausmės skyrimas),

⁶⁸ 2006-05-16 Nr. 2K-455; 2007-09-14 Nr. 2K-539.

⁶⁹ Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimų santraukos. Asmens teisė žinoti, kuo jis yra kaltinamas. Kaltinimo pakeitimas teisme ir asmens teisė į gynybą pakeitus kaltinimą // Teismų praktika, 2005, liepa-gruodis, Nr. 24, p. 260.

⁷⁰ Arba daugėja atvejų, kiek kartų turi būti skiriama bausmė tos pačios sankcijos ribose (kai teštinė veika perkvalifikuojama į kelias pavienes, realiąją sutaptį sudarančias veikas).

o kai šių normų taikymas pašalinamas – kvalifikuojama pagal sunkesnę nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą numatantį baudžiamąjį įstatymą. Tai BK 21 str. (rengimasis padaryti nusikaltimą), 22 str. (pasikėsinimas padaryti nusikaltimą), 28 str. (būtiniosios ginties ribų peržengimas) taikymas arba netaikymas. Tačiau galima manyti, kad trūksta nuoseklumo, kai vietoje rengimosi inkriminavus pasikėsinimą, tai laikoma baudžiamojo įstatymo, numatančio sunkesnę nusikalstamą veiką, pritaikymu.⁷¹ Šiuo atveju sankcijos ribos nesikeičia. Šios ribos nesikeičia ir kvalifikuojant veiką pagal BK 24 str. atitinkamą dalį, pavyzdžiui, perkvalifikuojant veiką iš padarytos kaip vykdytojo į padarytą bendrininkaujant atliekant organizatoriaus vaidmenį. Tačiau tokie atvejai nepripažįstami baudžiamojo įstatymo, numatančio sunkesnę nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą, pritaikymu.⁷²

Techninės klaidos kvalifikuojant veikas

Aptariant teismo įgaliojimus keisti inkriminuojamos veikos kvalifikavimą, visų pirma pažymėtina, jog LAT praktikoje laikomasi nuostatos, kad teismas turi įgaliojimus ištaisyti kvalifikuojant inkriminuojamą veiką procesiniuose dokumentuose padarytas technines klaidas. Tokios klaidos, atsižvelgiant į bylos aplinkybes, gali būti vertinamos kaip neteikiančios pagrindo pripažinti, kad pažeista teisė žinoti kaltinimo pobūdį ir kitos gynybos teisės, kad taip padarytas esminis baudžiamojo proceso įstatymo pažeidimas. Paprastai tai klaidos, susijusios su nuorodų į baudžiamąjį įstatymą ar kitus teisės aktus, įtvirtinančius nusikaltimo teisinius požymius, netinkamu pateikimu.

Pavyzdžiui, „I. Ž. buvo kaltinamas ir pirmosios instancijos teismo nuteistas pagal BK 137 straipsnio 3 dalį už tai, kad pažeisdamas specialių teisės aktų nustatytas specialias saugumo taisykles, t. y. Ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymo 30 straipsnio 5 punkto, 33 straipsnio 1 punkto ir 34 straipsnio 2 punkto <...> reikalavimus <...> J. K. dėl neatsargumo padarė sunkų sveikatos sutrikdymą. Apeliacinės instancijos teismas paliko veikos kvalifikaciją nepakeistą, tačiau ištaisė pirmosios instancijos teismo nuosprendžio nustatomojoje dalyje padarytas klaidas ir nustatė, kad I. Ž. pažeidė ne Ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymo 30 straipsnio 5 punktą, 33 straipsnio 1 punktą ir 34 straipsnio 2 punktą, o minėto įstatymo

⁷¹ Žr. 62 išnašą.

⁷² Žr. tekstą prie 113 išnašos.

30 straipsnio 2 dalies 5 punkto, 33 straipsnio 1 dalies ir 34 straipsnio 2 dalies reikalavimus <...>. Nors apeliacinės instancijos teismas ištaisė pirmosios instancijos teismo nuosprendžio nustatomojoje dalyje padarytus netikslumus <...> BPK 255 ir 256 straipsniuose nustatyta kaltinimo pakeitimo tvarka nebuvo pažeista.⁷³ Lietuvos Respublikos ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymo⁷⁴ 30 str. sudarytas iš dalių. 1 ir 2 šio straipsnio dalys išdėstytos punktais. Minėto straipsnio 1 d. 5 punkte nustatytos A, B, C kategorijų ginklų, jų šaudmenų savininko, valdytojo, naudotojo pareigos susijusios su ginklo gabenimu į kitą vietą, o šio straipsnio 2 d. 5 punkte – draudimas A, B, C kategorijų ginklų, jų šaudmenų savininkui, naudotojui nešiotis parengtą šaudyti ginklą, išskyrus atvejus, kai tiesiogiai susiklosto aplinkybės, dėl kurių iškyla grėsmė asmens sveikatai ar gyvybei. Šioje byloje I. Ž. nuteistas be kita ko už tai, kad pažeidė minėto įstatymo reikalavimus būtent nešiodamas medžioklinį šautuvą.

Technine klaida, atsižvelgiant į bylos aplinkybes, gali būti pripažinta ir tai, kad nutartyje perduoti bylą nagrinėti teisiama jame posėdyje nenurodomas baudžiamasis įstatymas, numatantis vieną iš kaltinamajame akte inkriminuojamų veikų.⁷⁵ Vertinant lyginamosios teisėtyros aspektu (minėta JAV teisės doktrina), matyti, kad nuorodai į baudžiamąjį įstatymą paprastai neturėtų būti teikiama esminė reikšmė sprendžiant, ar pažeista kaltinamojo teisė būti informuotam apie galimą nusikalstamos veikos kvalifikavimą. Tokios nuostatos laikytasi ir EŽTT išnagrinėtoje *Gea Catalán* byloje, kurioje nepaisant techninės klaidos nurodant baudžiamąjį įstatymą prokuroro ir civilinio ieškovo pateiktuose teismui procesiniuose dokumentuose, apibūdinančiuose inkriminuojamą veiką (teismas iš anksto neįspėjęs gynybos pritaikė kitokį baudžiamąjį įstatymą baigiamajame akte), nenustatytas Konvencijos pažeidimas.⁷⁶ Siekiant papildomai užtikrinti gynybos teises ir rungtimosi principą, gynyba turėtų būti esant galimybei iš anksto įspėjama ir apie tokias teismo nustatytas technines klaidas. Tačiau šios nuostatos nesilaikymas paprastai neturėtų būti pripažįstamas esminiu baudžiamojo proceso įstatymo pažeidimu.

⁷³ 2007-10-02 Nr. 2K-555.

⁷⁴ Valstybės žinios, 2002, Nr. 13–467 (su vėlesniais pakeitimais ir papildymais).

⁷⁵ 2009-02-03 Nr. 2K-50.

⁷⁶ *Girdauskas M.*, 2005, p. 33–34.

Lengvesnio nusikaltimo taisyklės pagrįstas taikymas

Minėta nuostata, kad kai veika iš esmės nekeičiant jos faktinių aplinkybių perkvalifikuojama pagal lengvesnį nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą numatantį įstatymą, jokia speciali procedūra nėra nustatyta, tai atliekama be išankstinio pranešimo apie tokią galimybę, ir tai nepažeidžia kaltinamojo teisės į gynybą, kaip vienu iš argumentų, buvo grindžiamas išaiškinimas, kad apeliacinės instancijos teismas turėjo įgaliojimus perkvalifikuoti inkriminuojamą veiką iš naujojo BK 231 str. 1 d. (trukdymas teisėjo, prokuroro, ikiteisminio tyrimo pareigūno, advokato ar antstolio veiklai) į senojo BK⁷⁷ 298 str. 1 d. (kišimasis į kvotėjo, tardytojo, prokuroro, teisėjo ar teismo antstolio veiklą).⁷⁸ Minėtą nuostatą galima pavadinti lengvesnio nusikaltimo taisykle. Šios taisyklės laikytasi ir kitose bylose, kuriose iš esmės nekeičiant inkriminuojamos veikos teisinių požymių, tačiau ištaisant BK normų, reglamentuojančių baudžiamųjų įstatymų galiojimą laiko atžvilgiu, taikymo klaidas, teismų baigiamaisiais aktais inkriminuojamos veikos perkvalifikuotos pagal švelnesnį baudžiamąjį įstatymą.⁷⁹

Lengvesnio nusikaltimo taisyklės laikomasi ir bylose, kuriose perkvalifikuojant inkriminuojamas veikas tik pašalinami tam tikri kaltininko padėti sunkinantys nusikaltimo ar baudžiamąjo nusižengimo sudėties požymiai, įtvirtinti BK Specialiojoje dalyje, pavyzdžiui:

1) *„Teismo priimame nuosprendyje gali būti nurodomas kitoks veikos teisinis vertinimas (kvalifikavimas) nei kaltinamajame akte, jei proceso metu buvo laikytasi BPK 255 ir 256 straipsnių nuostatų. <...> Apeliacinės instancijos teismas pagrįstai sutiko su pirmosios instancijos teismo išvada, kad V. P. veika turėjo būti kvalifikuojama ne pagal BK 154 straipsnio 2 dalį, kaip tai buvo padaryta kaltina-*

⁷⁷ Toliau – ir 1961 m. BK. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. Oficialus tekstas su pakeitimais ir papildymais iki 1994 11 28. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 1994 (su pakeitimais ir papildymais iki 2003 05 01).

⁷⁸ Išplėstinės septynių teisėjų kolegijos kasacinė nutartis byloje 2005-11-29 Nr. 2K-7-638.

⁷⁹ Pvz., iš senojo BK 275 str. 3 d. į naujojo BK 184 str. 2 d. (didelės vertės turto iššvaistymas, 2003-11-25 Nr. 2K-676), iš senojo BK 284 str. 1 d. į naujojo BK 227 str. 1 d. (papirkimas, 2003-12-30 Nr. 2K-743), iš senojo BK 274 str. 1 d. į naujojo BK 182 str. 1 d. (sukčiavimas), iš senojo BK 16 str. 2 d., 274 str. 3 d. į naujojo BK 22 str. 1 d., 182 str. 2 d. (pasikėsinimas sukčiavimo būdu įgyti didelės vertės turtą), iš senojo BK 274 str. 3 d. į naujojo BK 182 str. 2 d. (didelės vertės turto įgijimas sukčiavimo būdu) (2006-11-07 Nr. 2K-466).

majame akte, o pagal BK 313 straipsnio 2 dalį. Atsižvelgiant į nurodytose BK normose numatytas teisines sankcijas, BK 313 straipsnio 2 dalis laikytina baudžiamuoju įstatymu, numatančiu lengvesnę nusikalstamą veiką už numatytą BK 154 straipsnio 2 dalyje. Tai reiškia, kad teismai, vadovaudamiesi BPK 256 straipsnio 3 dalimi, numatančia galimybę kaltinamojo nusikalstamą veiką perkvalifikuoti pagal baudžiamąjį įstatymą, numatantį lengvesnę nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą, gali veikos kvalifikavimą iš BK 154 straipsnio 2 dalies į BK 313 straipsnio 2 dalį keisti ir be prokuroro, privataus kaltintojo ar nukentėjusiojo rašytinio prašymo pakeisti kaltinimą. Tokį sprendimą teismas gali priimti, jeigu iš esmės nesikeičia faktinės nusikalstamos veikos aplinkybės.⁸⁰ Šioje byloje kaltinamajame akte pateiktas veikos kvalifikavimas pagal BK 154 str. 2 d. (šmeižimas spauidinyje) nuo taikytino kvalifikavimo pagal BK 313 str. 2 d. (mirusiojo atminimo paniekimas viešai paskleidžiant melagingus prasimanymus) iš esmės skyrėsi tuo, kad apėmė papildomus objektyviuosius nusikalstamos veikos sudėties požymius – tai, kad asmuo, apie kurį paskleisti melagingi prasimanymai, yra gyvas, ir tai, kad tokio paskleidimo viešas pobūdis pasireiškė prasimanymų paskelbimu būtent spauidinyje.

2) Inkriminuojamą veiką perkvalifikavus iš BK 22 str. 1 d., 149 str. 3 d. (pasikėsinimas išžaginti nepilnametį asmenį) į BK 22 str. 1 dalį, 150 str. 3 d. (pasikėsinimas seksualiai prievartauti nepilnametį asmenį „*kitokio fizinio sąlyčio būdu*“).⁸¹ Šiuo atveju pašalintas požymis, kad kaltininkas siekė patenkinti lytinę aistrą ne tik BK 150 str. numatyto „*kitokio fizinio sąlyčio būdu*“, bet būtent lytinio santykiavimo būdu (BK 149 str.). Apeliacinės instancijos teismas šioje baudžiamosioje byloje pažymėjo, kad „*Prievartinio natūralaus lytinio akto inkriminavimas pagal savo faktines aplinkybes apima ir nukentėjusiosios kūno bei lytinių organų lietimą, nes šie veiksmai atliekami lytinio akto metu.*“⁸²

3) Inkriminuotą veiką perkvalifikavus iš BK 181 str. 2 d. (turto prievartavimas panaudojant fizinį smurtą) į BK 294 str. 2 d. (savavaldžiavimas panaudojant fizinį smurtą).⁸³ Šiuo atveju pašalinti požymiai, kad reikalauta neturint teisėto pagrindo ir būtent vykdant turtinę teisę.

⁸⁰ Išplėstinės septynių teisėjų kolegijos nutartis 2006-06-20 Nr. 2K-7-337.

⁸¹ 2006-06-06 Nr. 2K-429.

⁸² Lietuvos apeliacinio teismo 2005-12-14 nuosprendis byloje Nr. 1-A-580/2005.

⁸³ 2006-07-04 Nr. 2K-431.

4) Inkrinuotą veiką perkvalifikavus iš BK 146 str. 2 d. (neteisėtas laisvės atėmimas panaudojant smurtą) į BK 140 str. 1 d. (fizinio skausmo sukėlimas ar nežymus sveikatos sutrikdymas).⁸⁴ Šiuo atveju pašalintas požymis, kad neteisėtai atimta žmogaus laisvė.

Lengvesnio nusikaltimo taisyklės laikomasi ir kai perkvalifikuojant inkriminuojamą veiką nepasunkinant kaltininko teisinės padėties pašalinami kiti ją apibūdinantys teisiniai požymiai:

1) perkvalifikuojant inkriminuojamą baigtą nusikalstamą veiką į pasikėsinimą padaryti nusikalstamą veiką,⁸⁵

2) perkvalifikuojant inkriminuojamas pavienes, realiąją sutaptį sudarančias nusikalstamas veikas į tęstinę nusikalstamą veiką,⁸⁶

3) pašalinant dalį nuorodų į pakeistus kitus teisės aktus, atskleidžiančius blanketinius inkriminuojamos veikos sudėties požymius.⁸⁷

⁸⁴ 2008-01-29 Nr. 2K-26.

⁸⁵ Pavyzdžiui, iš BK 178 str. 2 d. (vagystė įsibraunant į patalpą) į BK 22 str. 1 d., BK 178 str. 2 d. (pasikėsinimas pagrobtu turta įsibraunant į patalpą) (2006-06-20 Nr. 2K-314), iš BK 227 str. 2 d. (papirkimas siekiant neteisėtos paperkamojo veiklos) į BK 22 str. 1 d., BK 227 str. 2 d. (pasikėsinimas papirkti siekiant neteisėtos paperkamojo veiklos) (2007-09-14 Nr. 2K-539).

⁸⁶ „Pirmosios instancijos teismo nuosprendžiu D. G. nusikalstama veika iš pavienių nusikaltimų pripažinta vienu tęstiniu nusikaltimu, numatytu BK 183 straipsnio 1 dalyje ir BK 300 straipsnio 1 dalyje. Tai nepasunkino jos teisinę padėtį, nes bausmė už šių nusikaltimų padarymą paskirta vieną kartą, o ne aštuonis kartus, kaip privalėtų skirti, jeigu kiekviena atskira nusikalstama veika būtų kvalifikuojama kaip pavienis nusikaltimas. Nagrinėjant bylą pirmosios instancijos teisme BPK 256 straipsnio prasme kaltinimas nebuvo pakeistas, todėl šio straipsnio 1 ir 2 dalių nuostatos netaikomos.“ (2005-01-18 Nr. 2K-45); tokios nuostatos laikytasi ir kai kaltinamajame akte inkriminuojamos veikos kvalifikuotos kaip pavienės veikos pagal BK 260 str. 1 d. (neteisėtas psichotropinių medžiagų įgijimas ir laikymas turint tikslą jas platinti) ir BK 22 str. 1 d., BK 260 str. 1 d. (pasikėsinimas parduoti psichotropines medžiagas) pirmosios instancijos teismo nuosprendžiu perkvalifikuotos kaip baigta tęstinė nusikalstama veika pagal BK 260 str. 1 d. (2007-11-13 Nr. 2K-709). Baudžiamąjo proceso teisės normų pažeidimų LAT šioje byloje nenustatė.

⁸⁷ „I. Ž. buvo kaltinamas ir pirmosios instancijos teismo nuteistas pagal BK 137 straipsnio 3 dalį už tai, kad pažeisdamas specialių teisės aktų nustatytas specialias saugumo taisykles, t. y. Ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymo 30 straipsnio 5 punkto, 33 straipsnio 1 punkto ir 34 straipsnio 2 punkto bei Medžioklės Lietuvos Respublikos teritorijoje taisyklių 60.2, 61, 64, 65, 74.3 punktų reikalavimus, medžioklės metu J. K. dėl neatsargumo padarė sunkų sveikatos sutrikdymą. Apeliacinės instancijos teismas paliko veikos kvalifikaciją nepakeistą, tačiau <...> savo iniciatyva iš kaltinimo pašalino žodžius „medžioklės metu“, „pažeidė Medžioklės taisyklių 60.2, 61, 64, 65, 74.3 punktų reikalavimus“ ir „medžioklės metu“. <...> Nors apeliacinės instancijos teismas ištaisė pirmosios instancijos teismo nuosprendžio nustatomojoje dalyje padarytus netikslumus ir pakeitė kaltinimą susiaurindamas jo apimtį, tačiau dėl to faktinės veikos aplinkybės esmingai nepasikeitė, todėl BPK 255 ir 256 straipsniuose nustatyta kaltinimo pakeitimo tvarka nebuvo pažeista“ (2007-10-02 Nr. 2K-555).

Kita vertus, pagal LAT praktiką baudžiamojo proceso teisės normos nepažeidžiamos ir tais atvejais, kai teismas minėtais būdais (tik pašalinant teisinį požymį ar taikant švelnesnį baudžiamąjį įstatymą) perkvalifikuoja inkriminuojamą veiką pagal baudžiamąjį įstatymą, numatantį lengvesnį nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą, esant atitinkamam nagrinėjimo teisme dalyvių, pavyzdžiui, prokuroro, prašymui⁸⁸ arba savo iniciatyva įspėja kaltinamąjį apie tokią galimybę.⁸⁹ Tokia LAT pozicija sudaro prielaidas teismui ir minėtais atvejais išaiškinti kaltinamajam apie tai, kad jo veika gali būti kvalifikuojama pagal lengvesnį nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą numatantį baudžiamąjį įstatymą. Toks išaiškinimas, atsižvelgiant ir į minėtą lyginamąją teisėtyrą, ypač pageidautinas tais atvejais, kai kaltinamasis ginčija tik teisinį požymį (tiesiogiai arba neigdamas jį sudarančias faktines aplinkybes), skiriantį sunkesnę ir lengvesnę nusikalstamą veiką. Nuostatos, kad kaltinamasis *turėtų* būti įspėjamas ir apie galimą inkriminuojamos veikos perkvalifikavimą pagal lengvesnį nusikaltimą numatantį baudžiamąjį įstatymą, nepaisant to, ar laikomasi apimamo nusikaltimo taisyklės, pagrįstumą patvirtina ir minėti Tarp-tautinio baudžiamojo teismo nuostatai. Tačiau tokios nuostatos nesilaikymas, kai paisoma apimamo nusikaltimo taisyklės, savaime neturėtų būti laikomas esminiu baudžiamojo proceso įstatymo pažeidimu.

Kaltinime nurodytų nusikaltimo teisinių požymių taisyklė

Lengvesnio nusikaltimo taisyklė LAT praktikoje taikyta ir tais atvejais, kai perkvalifikuojant inkriminuojamą veiką pagal kitą BK Specialiosios dalies straipsnį (straipsnio dalį) buvo pritaikomi kitokie teisiniai požymiai, būtini šią veiką pripažinti nusikalstama, neįtvirtinti kaltinamajame akte taikytame BK Specialiosios dalies straipsnyje (straipsnio dalyje), tačiau šiame akte panaudoti apibūdinant inkriminuojamą veiką. Pavyzdžiui:

1) *„Kasatoriaus motyvai, kad pirmosios instancijos teismas padarė esminį BPK pažeidimą, nes jo neinformavo apie kaltinimo pakeitimo galimybę, laikytini nepagrįstais. <....> G. M. nuteistas už veikas, kurios buvo nurodytos kaltinamajame akte. Jų padarymo faktinės aplinkybės visiškai atitinka nurodytas kaltinamajame akte. G. M. surašytame kaltinamajame akte buvo nurodyta, kad jis*

⁸⁸ 2005-05-17 Nr. 2K-309; 2006-06-20 Nr. 2K-314; 2007-01-23 Nr. 2K-52.

⁸⁹ 2006-11-07 Nr. 2K-466.

prieš policijos pareigūną Ž. S., atliekantį viešojo administravimo funkcijas, vartojo įvairius necenzūrinius, įžeidžiančius žodžius, sudavė jam ranka du smūgius į kairę ranką bei vieną smūgį į veidą. Šie G. M. veiksmai ikiteisminio tyrimo metu buvo kvalifikuoti pagal BK 286 straipsnį. Teismas, apkaltinamajame nuosprendyje konstatuodamas, kad Ž. S. prieš G. M. neatliko viešojo administravimo funkcijų, ir remdamasis kaltinamajame akte nurodytomis aplinkybėmis, kvalifikavo G. M. inkriminuotos veikos dalį – necenzūrinius, įžeidžiančius žodžius, pasakytus Ž. S., – pagal BK 290 straipsnį, o kitą veikos dalį – smūgių sudavimą Ž. S. – pagal BK 140 straipsnio 1 dalį. <...> Šiuo atveju teismas teisiamejame posėdyje neprivalėjo iš anksto pranešti G. M. apie kaltinimo pakeitimo galimybę, nes veikų, kurias teismas pripažino įrodytomis, faktinės aplinkybės iš esmės nesiskyrė nuo kaltinamajame akte išdėstytų. G. M. veika teisme nebuvo kvalifikuota pagal baudžiamąjį įstatymą, numatantį sunkesnę nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą. BK 286 straipsnis už pasipriešinimą valstybės tarnautojui ar viešojo administravimo funkcijas atliekančiam asmeniui numato viešuosius darbus arba baudą, arba laisvės atėmimą iki trejų metų. BK 140 straipsnio 1 dalis už fizinio skausmo sukėlimą numato viešuosius darbus arba laisvės apribojimą, arba areštą, arba laisvės atėmimą iki vienerių metų. BK 290 straipsnis už valstybės tarnautojo įžeidimą numato baudą arba areštą, arba laisvės atėmimą iki dvejų metų.⁹⁰ BK 290 str. įtvirtintas būtinas nusikalstamos veikos požymis – įžeidimas. Toks požymis nėra būtinas veiką pripažinti nusikalstama pagal BK 286 str. Tačiau šis inkriminuojamą veiką apibūdinantis požymis iš esmės buvo nurodytas kaltinamajame akte („prieš pareigūną <...> vartojo įvairius <...> įžeidžiančius žodžius“).

2) „Kaltinamajam V. R. pareikštas įtarimas pagal LR BK 284 str. 1 d. – už tai, kad jis 2004 m. gegužės 8 d. apie 2 valandą nakties įžūliais veiksmais, demonstruodamas nepagarbą aplinkiniams ir sutrikdydamas gyvenamajame name miegančių žmonių rimtį, jam priklausančiu automobiliu „Peugeot“, valstybinis numeris FVN 405, paleidęs muziką, įvažiavo į V. B. sodyboje esantį kiemą, sustojęs prie durų, kur išėjusiam sodybos šeimininkui V. B. be jokios priežasties tyčia sudavė vieną smūgį savo galva jam į kaktos sritį, padarydamas kaktos sumušimą, pasireiškusį minkštųjų audinių patinimu su poodine kraujosruva kairės akies voakuose, t. y. nežymų sveikatos sutrikdymą.“⁹¹ „Kolegijos nuomone, teismų sprendi-

⁹⁰ 2006-05-16 Nr. 2K-455.

⁹¹ Trakų rajono apylinkės teismo 2007-01-15 nuosprendis byloje Nr. 1-9-213/2007.

mas perkvalifikuoti V. R. nusikalstamą veiką iš BK 284 straipsnio 1 dalies į BK 140 straipsnio 1 dalį yra pagrįstas ir teisėtas. Atsižvelgiant į nurodytose BK normose numatytas sankcijas, BK 140 straipsnio 1 dalis laikytina baudžiamuoju įstatymu, numatančiu nusikalstamą veiką, lengvesnę už numatytą BK 284 straipsnio 1 dalyje. BPK 256 straipsnio 3 dalyje įtvirtinta nuostata suteikia teismui teisę pakeisti kaltinimą švelnesniu. Savo iniciatyva teismas gali patikslinti kaltinamajame akte išdėstytas faktines aplinkybes arba pakeisti jas, tačiau su sąlyga, kad tos aplinkybės nebūtų pakeistos iš esmės skirtingomis. <...> Nagrinėjamoje byloje pirmosios instancijos teismas, pakeisdamas kaltinimą švelnesniu, faktinių bylos aplinkybių iš esmės nepakeitė. Išliko vienas iš pasikėsimo objektų – kito žmogaus sveikata, kaltės forma, veikos padarymo laikas ir vieta. Iš kaltinimo pašalintas viešosios tvarkos pažeidimas.⁹² Vienas iš alternatyvių BK 140 str. 1 d. (fizinio skausmo sukėlimas ar nežymus sveikatos sutrikdymas) įtvirtintos nusikalstamos veikos sudėties požymių – nežymus sužalojimas. Toks požymis nėra būtinas veiką pripažinti nusikalstama pagal BK 284 str. 1 d. (viešosios tvarkos sutrikdymas). Tačiau šis inkriminuojamą veiką apibūdinantis požymis iš esmės buvo nurodytas kaltinamajame akte („padarydamas <...> nežymų sveikatos sutrikdymą“). Kitoje aptariamais aspektais analogiškoje byloje taip pat nenustatyta baudžiamojo proceso įstatymo pažeidimų.⁹³

3) „Iš bylos medžiagos taip pat matyti, kad kaltinamajame akte R. Č. buvo pareikštas kaltinimas pagal BK 249 straipsnio 3 dalį, 307 straipsnio 2 dalį tuo, kad jis nuo 2002 m. vasaros, ikiteisminio tyrimo metu nenustatytos tikslios datos, iki 2003 m. spalio 17 d. turėjo pajamų iš prostitucijos, kurią, jo nurodymu, vykdant nusikalstamo susivienijimo veiklos planą, organizavo ir jai vadovavo I. U. ir D. T., jam iš I. U. ir D. T. tiesiogiai ar per A. L. kiekvieną mėnesį gaunant dalį iš prostitucijos gautų pinigų į bendrą nusikalstamo susivienijimo fondą. Jis taip pat buvo kaltinamas pagal BK 249 straipsnio 3 dalį tuo, kad organizavo nusikalstamą susivienijimą, vadinamą „Zeliony“, vadovavo jam bei dalyvavo susivienijimo narių daromuose nusikaltimuose, rengė narių susitikimus, kurių metu buvo paskirstomos nusikalstamu būdu gautos piniginės lėšos, 10 procentų nusikalstamu būdu įgytų lėšų sumokant jam į bendrą nusikalstamo susivienijimo fondą. Apygardos teismas dėl kaltinimo padarius nusikalstamą veiką, numatytą BK 249 straipsnio 3 dalyje,

⁹² 2007-07-10 Nr. 2K-553.

⁹³ 2007-03-14 Nr. 2K-151.

R. Č. išteisino, tačiau nuteisė pagal BK 307 straipsnio 1 dalį. Teismas nustatė, kad R. Č. turėjo iš prostitucijos pajamų (konkrečiai nurodydamas – nuo 350 iki 450 Lt), nes jam buvo perduodama dalis iš prostitucijos uždirbtų pinigų. Teismas R. Č. nuteisė pagal baudžiamąjį įstatymą, numatantį lengvesnį nusikaltimą, pašalinus aplinkybę, kad jo nurodymu prostituciją organizavo I. U. ir D. T. Pagal BPK 256 straipsnio nuostatas teismas gali savo iniciatyva pakeisti kaltinimą nesilaikydamas BPK 256 straipsnio 1 ir 2 dalyse nustatytos kaltinimo pakeitimo teisme tvarkos, kai kaltinamojo nusikalstama veika perkvalifikuojama pagal baudžiamąjį įstatymą, numatantį lengvesnį nusikaltimą arba baudžiamąjį nusizengimą, jeigu iš esmės nesikeičia faktinės nusikalstamos veikos aplinkybės.⁹⁴ Šioje byloje taikytas vienas iš alternatyvių BK 307 str. 1 d. (pelnymasis iš kito asmens prostitucijos) įtvirtintos sudėties požymių – turėjimas pajamų iš prostitucijos. Šis požymis nėra būtinas veiką pripažinti nusikalstama pagal šio straipsnio 2 dalį (organizavimas ar vadovavimas prostitucijai). Tačiau šis inkriminuojamą veiką apibūdinantis požymis buvo nurodytas kaltinamajame akte („turėjo pajamų iš prostitucijos“).

Taigi vertinant veikos perkvalifikavimą vien pagal kaltinime pateiktas ir nuosprendyje pritaikytas baudžiamąjį įstatymo nuorodas, būtų galima teigti, kad šiose bylose nesilaikyta minėtos EŽTT jurisprudencijoje taikomos apimamo nusikaltimo taisyklės. Šiais atvejais kitokia nuoroda į baudžiamąjį įstatymą kaltinamajame akte negali būti vertinama kaip techninė klaida. Tam tikrais atvejais veikas, kuriose yra kelios nusikaltimų sudėtyms, kvalifikuoti taikant tik vieną iš jų (ar daugiau, bet ne visas), atitinkamai nurodant tik vieną (ar daugiau, bet ne visas) baudžiamąjį įstatymo straipsnį (jo dalį) įpareigoja nusikalstamų veikų kvalifikavimo taisyklės, pavyzdžiui, visumos ir dalies konkurencijos įveikimo taisyklė, taikyta minėtose bylose.⁹⁵ Siekiant užtikrinti gynybos teisę žinoti kaltinimo pobūdį, būtų galima tvirtinti, kad šių taisyklių reikėtų atsisakyti, įpareigojant kaltinamajame akte ir kituose procesiniuose dokumentuose nurodyti visus baudžiamąjį įstatymo straipsnius (dalis), kuriuose įtvirtintos nusikaltimų sudėtyms yra inkriminuojamoje veikoje. Tačiau toks pasiūlymas būtų nepraktiškas, padidintų (kai kuriais

⁹⁴ 2007-11-27 Nr. 2K-744.

⁹⁵ Abramavičius. A ir kt. Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. 1 knyga. Sud. V. Pavilionis. Antrasis pataisytas ir papildytas leidimas. Vilnius: Eugrimas, 2001, p. 32–33; Bieliūnas E. Nusikalstamų veikų kvalifikavimo erdvė ir definicijos // Teisė, 2008, Nr. 69, p. 18; 2007-10-30 Nr. 2K-652 // Teismų praktika, 2008, Nr. 28, p. 218–219.

atvejais žymiai) nuorodų į baudžiamąjį įstatymą skaičių, tuo pačiu ir klaidos tikimybę, dėl to galėtų susidaryti painiava. Todėl optimalėnis yra nuostatos, kad kaltinamojo teisę žinoti kaltinimo pobūdį iš esmės užtikrina veikos teisinių požymių nurodymas kaltinamajame akte, laikymasis.

Šiai nuostatai pagrįsti iš esmės tinka tie patys argumentai, kurie taikyti anksčiau aptariant techninių klaidų ištaisymo problemą. Šios nuostatos teisingumą netiesiogiai patvirtina ir EŽTT sprendimas byloje *De Salvador Torres prieš Ispaniją* bei sprendimas dėl pareiškimo *Ugur prieš Turkiją*. Šiais nagrinėtais atvejais iš anksto neįspėjus gynybos buvo pritaikyti nauji baudžiamąjo įstatymo straipsniai. Tačiau Konvencijos pažeidimas nenustatytas, kadangi vertinant pagal kaltinimu inkriminuotus ir nuosprendžiu nustatytus nusikaltimo sudėties teisinius požymius buvo laikytasi apimamo nusikaltimo taisyklės.⁹⁶ Kita vertus, šiais atvejais apimamo nusikaltimo teisiniai požymiai buvo įtvirtinti kvalifikuojant veiką nurodytuose baudžiamąjo įstatymo straipsniuose.

Artimesnė aptariamajai yra situacija, nustatyta EŽTT sprendime dėl pareiškimo *Kuibishev prieš Bulgariją*. Šiuo atveju kaltinime buvo nurodyta, kad kaltinamasis suklastojo bei panaudojo dokumentus ir siekė įgyti turtinę naudą. Ši veika buvo kvalifikuota tik pagal Bulgarijos BK 212 str., nustačiusi atsakomybę už neteisėtą svetimo turto įgijimą panaudojant suklastotą dokumentą. Tačiau teismas kaltinamąjį nuteisė ne tik pagal minėtą straipsnį, bet ir pagal lengvesnį nusikaltimą numatantį Bulgarijos BK 308 str., nustatantį atsakomybę už dokumento suklastojimą siekiant jį panaudoti. Vertinant pagal baudžiamajame įstatyme įtvirtintus nusikaltimo požymius, matyti, kad Bulgarijos BK 212 str. įtvirtinti požymiai nebūtinai apima Bulgarijos BK 308 str. įtvirtintus požymius. Svetimą turtą kaltininkas gali neteisėtai įgyti panaudodamas ir ne savo paties suklastotą dokumentą. Tačiau nepaisant to EŽTT konstatavo, kad nors Bulgarijos BK 308 str. nebuvo nurodytas kaltinamajame akte, jame buvo išdėstyti šio nusikaltimo požymiai. Todėl kaltinamasis, ginamas advokato, turėjo suvokti, kad jis gali būti pripažintas kaltu dėl dokumentų suklastojimo siekiant juos panaudoti.⁹⁷ Tokia EŽTT nuostata sudaro pagrindą manyti, kad Konvencija nepažeidžiama ir tais atvejais, kai perkvalifikuojant inkriminuojamą veiką pagal kitą BK Specialiosios dalies straipsnį (straipsnio dalį) pritaikomi kitokie teisiniai požymiai, būtini

⁹⁶ *Girdauskas M.* 2005, p. 34–38.

⁹⁷ *Kuibishev v. Bulgaria* (dec.), no. 39271/98, 18 January 2001; *Girdauskas M.* 2005, p. 48–50.

šià veikà pripažinti nusikalstama, neįvirtinti kaltinamajame akte taikytame BK Specialiosios dalies straipsnyje (straipsnio dalyje), tačiau šiame akte panaudoti apibūdinant inkriminuojamà veikà. Šià nuostatà galima pavadinti kaltinime nurodytų nusikaltimo teisinių požymių taisykle.

Kita vertus, minėtame EŽTT konstatavo, kad ir aptartu atveju teismas turėjo suteikti kaltinamajam galimybę įgyvendinti gynybos teises praktišku ir efektyviu būdu ir būtent tinkamu laiku. Siedamas su tuo, Teismas pažymėjo, kad pareiškėjas skundžiasi tik dėl to, kad BK 308 str. nebuvo nurodytas kaltinamajame akte ir todėl jo teisė pasirengti gynybai buvo apribota. EŽTT konstatavo, kad pagal išnagrinėtà medžiagà neįmanoma nustatyti, ar pareiškėjas sužinojo apie tai, kad jo veika gali būti kvalifikuota pagal minėtà straipsnį, tik priėmus nuosprendį ar ankstesniame bylos nagrinėjimo etape. Tad pareiškėjas neįrodė, kad nebuvo iš anksto informuotas apie galimà Bulgarijos BK 308 str. pritaikymà. Pareiškimas paskelbtas aiškiai nepriimtiniu nagrinėti ir tuo pagrindu, kad pareiškėjo teisės gintis nuo kaltinimo pagal šį straipsnį buvo užtikrintos apeliacinės instancijos teisme.⁹⁸

Taigi EŽTT argumentacija aptariamu klausimu minėtame sprendime yra nevienareikšmė. Pastarieji argumentai sudaro pagrindà manyti, kad ir aptartais atvejais teismas privalo iš anksto įspėti apie kito baudžiamojo įstatymo straipsnio (jo dalies) pritaikymà. Atsižvelgiant į anksčiau pateiktus argumentus dėl to, kad nuorodai į baudžiamąjį įstatymà neturėtų būti teikiama lemiama reikšmė sprendžiant, ar kaltinamasis tinkamai informuotas apie kaltinimo pobūdį, taip pat į tai, kad tai vienintelis tokio pobūdžio taisyklės formulavimas EŽTT sprendime, be to, prieštaringas, manytina, kad aptartas skirtingas nuostatas reikėtų derinti tokiu būdu. Siekiant papildomai užtikrinti gynybos teises ir rungimosi principà, gynyba, esant galimybei, turėtų būti iš anksto įspėjama apie kito baudžiamojo įstatymo galimà pritaikymà ir aptartais atvejais. Tačiau šios nuostatos nesilaikymas paprastai neturėtų būti pripažįstamas esminiu baudžiamojo proceso įstatymo pažeidimu.

Siekiant užtikrinti galimybę panaudoti kaltinime nurodytų nusikaltimo teisinių požymių taisyklę, gynybai apie kaltinimo pobūdį informuoti baudžiamosios teisės normų konkurencijos atveju būtina, kad procesiniuose dokumentuose būtų nurodomi visi inkriminuojamos veikos teisiniai požymiai, net ir

⁹⁸ Ten pat.

tie, kurie nėra įtvirtinti, remiantis minėtomis normų konkurencijos įveikimo taisyklėmis kvalifikuojant veiką taikomoje baudžiamojo įstatymo struktūrinėje dalyje, bet nepasitvirtinus daliai tokį kvalifikavimą lemiančių požymių, galėtų lemti inkriminuojamos veikos kvalifikavimą pagal kitą baudžiamojo įstatymo struktūrinę dalį. Tokio principo užtikrinimo prielaidas galima išvelgti LAT išaiškinimuose. Šis teismas yra pažymėjęs, pavyzdžiui, kad „*padarytos veikos kvalifikacijai pagal atitinkamą BK straipsnį yra reikšmingi tame straipsnyje ar jo dalyje <...> numatyti padariniai. Visi kiti lengvesni ir veikos kvalifikacijos nelemiantys padariniai, kaip nusikalstamos veikos svarbios aplinkybės, turi būti nurodyti aprašant šią veiką ikiteisminio tyrimo procesiniuose dokumentuose ir teismų sprendimų aprašomosiose dalyse.*“;⁹⁹ „*Jeigu asmens padarytoje veikoje yra pagrindinis ir kvalifikuojantis ar keli tą veiką kvalifikuojantys požymiai, veika kvalifikuojama pagal tą atitinkamo BK specialiosios dalies straipsnio dalį, kuri numato patį sunkiausią kvalifikuojantį požymį, tačiau nuosprendžio aprašomojoje dalyje turi būti nurodyti visi byloje nustatyti padarytą nusikalstamą veiką kvalifikuojantys požymiai.*“¹⁰⁰

Kitokių teisinių požymių inkriminavimas perkvalifikuojant veiką

Lengvesnio nusikaltimo taisyklės *laikytasi* ir tais atvejais, kai perkvalifikuojant inkriminuojamą veiką pagal kitą BK Specialiosios dalies straipsnį (straipsnio dalį), buvo pritaikomi kitokie teisiniai požymiai, būtini šią veiką pripažinti nusikalstama, neįtvirtinti kaltinamajame akte nurodytame BK Specialiosios dalies straipsnyje (straipsnio dalyje) ir šiame akte nepanaudoti apibūdinant inkriminuojamą veiką. Pavyzdžiui:

1) J. N. pateiktas kaltinimas piktnaudžiavimu tarnyba, tačiau nuteistas dėl tarnybos pareigų atlikimo (BK 229 str.). LAT nutartyje konstatuota, kad „*J. N. buvo nuteistas jo veiką perkvalifikuojat pagal įstatymą, numatantį lengvesnį nusikaltimą, o faktinės nusikalstamos veikos aplinkybės iš esmės nepasikeitė. Tiek kaltinime, tiek nuosprendyje J. N. inkriminuotas tų pačių pareiginių instrukcijų pažeidimas. Tik kaltinime nurodoma, jog jos buvo pažeistos tyčia, o nuosprendyje – dėl neatsargumo. Taip pakeisti kaltinimą leidžiama teismo nuosprendžiu be jokių išankstinių papildomų procedūrų (BPK 256 str. 3 d.). Toks kaltinimo pakeitimas*

⁹⁹ 2007-01-23 Nr. 2K-43 // Teismų praktika, 2007, Nr. 27, p. 265.

¹⁰⁰ 2009-04-07 Nr. 2K-158 // Teismų praktika, 2009, Nr. 31, p. 262.

*nepažeidžia jokių kaltinamojo teisių, tarp jų – ir teisės į gynybą.*¹⁰¹ Nuosprendžiu perkvalifikavus inkriminuojamą veiką, pritaikytas naujas subjektyvusis nusikaltimo požymis (vietoje tyčinės – neatsargi kaltės forma), neinkriminuotas pagal kaltinime pateiktą kvalifikavimą.

2) „*BPK 255, 256 straipsnių nuostatos negalėjo būti pažeistos, nes šių straipsnių nustatyta tvarka kaltinimas A. B. nebuvo keičiamas: kaltinime išdėstyta veika ir teismo nuosprendyje pripažinta įrodyta veika nesiskiria faktinėmis aplinkybėmis. Perkvalifikavęs A. B. nusikalstamą veiką iš 1961 m. BK 274 straipsnio 3 dalies į 275 straipsnio 3 dalį, pirmosios instancijos teismas baudžiamojo proceso įstatymo reikalavimų nepažeidė.*“¹⁰² Pirmosios instancijos teismas šioje byloje, perkvalifikavęs inkriminuojamą veiką minėtu būdu iš sukčiavimo stambiu mastu į iššvaistymą stambiu mastu, pritaikė BK 3 str. 2 d. nuostatas dėl švelnesnio baudžiamojo įstatymo grįžtamosios galios ir galutinai inkriminuojamą veiką kvalifikavo pagal naujojo BK 184 str. 2 d. (didelės vertės turto iššvaistymas), numatančią švelnesnę sankciją, negu veikos padarymo metu galiojusios redakcijos senojo BK 274 str. 3 d. Tačiau nors šiuo atveju pašalintas objektyvusis nusikaltimo požymis – apgaulės panaudojimas, bet pritaikytas naujas nusikaltimo subjektą apibūdinantis požymis – tai, kad kaltininkui turtas buvo patikėtas, ir atitinkamai pakeistas kaltininko tyčios turinys. Pagal kaltinime pateiktą nusikaltimo kvalifikavimą kaltininkas suvokė, kad suklaidino nukentėjusiąją ir dėl to pastaroji perdavė teises į turtą, kad perleidžia šį turtą kitam asmeniui panaudodamas apgaulę, numatė, kad taip bus padaryta turtinė žala nukentėjusiajai, ir to norėjo. Pagal nuosprendžiu pritaikytą nusikaltimo kvalifikavimą kaltininkas suvokė, kad jam buvo patikėtas valdyti nukentėjusios turtas, numatė, kad perleidžiant šį turtą trečiam asmeniui bus padaryta turtinė žala nukentėjusiajai, ir to norėjo.

3) „*Nuteistieji D. K. ir S. P. kasaciniuose skunduose teigia, kad pirmosios instancijos teismui pakeitus ikiteisminio tyrimo (parengtinio tyrimo) metu pateiktą nusikalstamos veikos kvalifikaciją iš 1961 m. BK 275 straipsnio 3 dalies (turto pasisavinimo ar iššvaistymo) į 2000 m. BK 182 straipsnio 2 dalį (sukčiavimą) buvo iš esmės pažeistos BPK 256 straipsnio 1 ir 2 dalių, reglamentuojančių kalti-*

¹⁰¹ 2004-03-23 Nr. 2K-185.

¹⁰² 2006-04-11 Nr. 2K-338.

nimo pakeitimą teisme, nuostatos. Šie kasatorių teiginiai nepagrįsti. Kai kaltinamojo nusikalstama veika perkvalifikuojama pagal baudžiamąjį įstatymą, numatantį lengvesnę nusikalstamą veiką, ir faktinės nusikalstamos veikos aplinkybės iš esmės nesikeičia, pagal BPK 256 straipsnio prasmę šio straipsnio 1 ir 2 dalyse įtvirtintų nuostatų taikyti neprivalu. Bylos ikiteisminio tyrimo metu D. K. ir S. P. buvo pareikšti kaltinimai pagal 1961 m. BK 275 straipsnio 3 dalį dėl svetimo turto pasisavinimo ir iššvaistymo stambiu mastu. Tiek D. K., tiek S. P. suformuluotuose kaltinimuose nurodytos esminės nusikalstamos veikos aplinkybės, kurios nepasikeitė išnagrinėjus bylą teisme. Teismas šių nuteistųjų veiką kvalifikavo pagal lengvesnį įstatymą (2000 m. BK 182 straipsnio 2 dalies sankcija švelnesnė, nei 1961 m. BK 275 straipsnio 3 dalies). Teisėjų kolegijos nuomone, kad BPK 256 straipsnio 1 ir 2 dalių reikalavimai nebuvo pažeisti, nes teismas pakeitė pradinį kaltinimą į lengvesnį, padarydamas tinkamas teisine išvadas iš jam pateiktų faktų. Nuteistasis S. P. kasaciniame skunde nurodo, kad apeliacinės instancijos teismo išvados šiuo klausimu prieštarauja Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikai, bet nepateikia nei argumentų, nei nuorodų į konkrečias bylas.¹⁰³ Šiuo atveju perkvalifikuojant veiką pašalintas nusikaltimo subjektą apibūdinantis požymis (tai, kad kaltininkui turtas buvo patikėtas), tačiau pritaikytas naujas objektyvusis nusikaltimo požymis – apgaulės panaudojimas.

4) „Kasatorius ginčija apygardos teismo nuosprendį tuo pagrindu, kad kaltinimas jam buvo pareikštas ir byla tiek pirmosios, tiek apeliacinės instancijos teisme buvo nagrinėjama pagal BK 183 straipsnio 1 dalį dėl svetimo turto pasisavinimo, tačiau apeliacinės instancijos teismo nuosprendžiu kasatorius nuteistas pagal BK 184 straipsnio 1 dalį už svetimo turto iššvaistymą, dėl ko, jo manymu, buvo suvaržyta jo teisė į gynybą. <...> Šioje byloje apylinkės teismo kasatorius buvo nuteistas pagal BK 183 straipsnio 1 dalį, kuri numatė viešuosius darbus arba baudą, arba laisvės atėmimą iki trejų metų. Apeliacinės instancijos teismo nuosprendžiu kasatorius nuteistas pagal BK 184 straipsnio 1 dalį, kuri numato viešuosius darbus arba baudą, arba laisvės apribojimą, arba laisvės atėmimą iki dvejų metų. Taigi kasatoriui pritaikytas švelnesnis baudžiamasis įstatymas. Faktinės aplinkybės liko tos pačios. BPK 256 straipsnio 3 dalis nereikalauja, kad tokiu atveju kaltinamajam būtinai iš anksto būtų pranešta apie kaltinimo pakeitimą. Taigi teismas pasitarimo kambaryje įvertinęs visas bylos aplinkybes ir nu-

¹⁰³ 2006-11-14 Nr. 2K-679.

*taręs perkvalifikuoti kasatoriaus padarytą veiką, baudžiamojo proceso įstatymo nepažeidė.*¹⁰⁴ Šiuo atveju pakeistas objektyvusis nusikaltimo požymis: vietoje pasisavinimo inkriminuotas iššvaistymas. Atitinkamai pakeistas kaltininko tyčios turinys. Analogiškas kvalifikavimo pakeitimas, atliktas pirmosios instancijos teisme kitoje baudžiamojoje byloje, taip pat įvertintas kaip nepažeidžiantis BPK 256 str. nuostatų.¹⁰⁵

Šiose bylose LAT nekonstatavo, kad minėtais būdais pakeičiant nusikaltimų veikų kvalifikavimą, buvo padaryti baudžiamojo proceso teisės normų pažeidimai. Tačiau pateikta analizė sudaro pagrindą manyti, kad jose nesilaikyta minėtos EŽTT taikomos apimamo nusikaltimo taisyklės. EŽTT komunikavo Lietuvos Respublikos Vyriausybei nuteistojo vienoje iš minėtų bylų¹⁰⁶ pareiškimą prieš Lietuvą.¹⁰⁷ Šiuo pareiškimu nuteistasis skundžiasi ir dėl to, kad jam inkriminuota veika perkvalifikuota iš sukčiavimo stambiu mastu į iššvaistymą stambiu mastu ir todėl nuteistasis neturėjo galimybės tinkamai gintis nuo šio kaltinimo.¹⁰⁸ Tačiau tiek šioje byloje, tiek dar trijose iš minėtų bylų¹⁰⁹ apimamo nusikaltimo taisyklės nesilaikyta perkvalifikuojant kaltinamųjų veikas pirmosios instancijos teisme. Todėl šiose bylose buvo galimybė patikrinti naujo kvalifikavimo teisingumą teisės ir fakto aspektu paduodant apeliacinį skundą ir išnagrinėjant bylą apeliacinės instancijos teisme. Dėl to anksčiau aptarta EŽTT jurisprudencija sudaro pagrindą manyti, kad vertinant proceso kaip visumos teisingumą Konvencija šiose bylose nebuvo pažeista.

Antra vertus, minėtas bylas, kuriose yra pagrindas manyti vadovautasi lengvesnio nusikaltimo taisykle, bet nesiremta apimamo nusikaltimo taisykle, Lietuvos Aukščiausiąjame Teisme nagrinėjo tik trijų teisėjų kolegijos. Minėta, kad lengvesnio nusikaltimo taisyklė buvo suformuluota ir šio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus išplėstinių septynių teisėjų kolegijų nutartyse. Tačiau šio skyriaus išplėstinės septynių teisėjų kolegijos 2008-05-20 kasacinėje nutartyje naujai išaiškinta, patikslinta kaltinimo pakeitimo teisme tvarka. Šioje byloje apeliacinės

¹⁰⁴ 2007-02-06 Nr. 2K-85.

¹⁰⁵ 2008-02-05 Nr. 2K-61.

¹⁰⁶ Byla Nr. 2K-338.

¹⁰⁷ Communicated cases. European Court of Human Rights. For the period 29/06/2009 to 04/07/2009.

¹⁰⁸ *Beržinis v. Lithuania*, no. 20508/08, Statement of Facts and Questions.

¹⁰⁹ Nr. 2K-185, Nr. 2K-679, Nr. 2K-61.

instancijos teismas nuosprendžiu perkvalifikavo inkriminuojamą veiką iš piktnaudžiavimo (BK 228 str. 1 d.) į tarnybos pareigų neatlikimą (BK 229 str.). Išplėstinė teisėjų kolegija padarė išvadą, kad „*keičiant kaltinimą apeliacinio proceso metu buvo padaryta esminių BPK pažeidimų. <...> Apeliacinės instancijos teismas O. L. procesines teises pažeidė nesuteikdamas jai galimybės teisiamajame posėdyje gintis nuo apeliacinės instancijos teismo apkaltinamajame nuosprendyje nurodyto veikos kvalifikavimo. <...> buvo pažeisti Konstitucijos 31 straipsnyje, Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnyje, BPK 7, 10, 44 straipsniuose įtvirtinti teisės į teisingą procesą, teisės į gynybą, rungimosi principai, taip pat BPK 255, 256 straipsniuose nustatyta veikos esminių aplinkybių ir jos kvalifikavimo keitimo tvarka. Apeliacinės instancijos teismas priėmė sprendimą, kuris proceso šalims tapo staigmena. Nei kaltinimas, nei gynyba proceso metu neturėjo jokios galimybės dėstyti argumentų nei dėl galimybės veiką kvalifikuoti pagal kitą BK straipsnį, nei dėl galimybės nusikalstama pripažinti O. L. veiką, laikant, kad ji buvo padaryta skirtingomis nuo kaltinamajame akte nurodytų faktinėmis aplinkybėmis. Nors O. L. duodama parodymus teigė, kad jos kabinete J. M. buvo ne viena, kaip, remiantis J. M. parodymais buvo nurodoma kaltinamajame akte, bet kartu su vyrškos lyties asmeniu, kasatorė teisiamajame posėdyje neprivalėjo ir neturėjo galimybės dėstyti teisinių argumentų, kad jos parodymų patikimais pripažinimo atveju, jos veika negali būti kvalifikuojama nei pagal kaltinamajame akte nurodytą, nei pagal joki kitą BK straipsnį, dalį ar punktą. Baudžiamojon atsakomybėn traukiamas asmuo gindamasis nuo jam pareikštų įtarimų ar kaltinimų neturi pareigos gintis nuo visų teoriškai galimų kaltinimo modifikacijų. Jei kaltinimas yra keičiamas ne vien tik siaurinant kaltinimo apimtį, baudžiamojon atsakomybėn traukiamam asmeniui turi būti iš anksto pranešama apie kaltinimo keitimo galimybes ir teismo proceso metu sudaromos sąlygos išsakyti argumentus tiek dėl veikos teisinio vertinimo, tiek dėl sprendimo priėmimui reikšmingų faktinių aplinkybių nustatymo ar nenustatymo.*“¹¹⁰ Esminio baudžiamojo proceso teisės normų pažeidimo nustatymas šioje byloje argumentuojamas ne tik tuo, kad apeliacinės instancijos teismo nuosprendžiu nesilaikant BPK 256 str. nustatytos tvarkos iš esmės pakeistos inkriminuojamos veikos faktinės aplinkybės, bet ir tuo, kad šiuo nuosprendžiu pakeistas inkriminuojamos veikos kvalifikavimas nepranešus apie tokią galimybę baudžiamojon atsakomybėn traukia-

¹¹⁰ 2008-05-20 Nr. 2K-7-228 // Teismų praktika, 2008, Nr. 29, p. 356–365.

mam asmeniui ir nesudarius galimybės gintis nuo minėtame nuosprendyje nurodyto kvalifikavimo. Tokia būtinybė užtikrinti kaltinamojo teises keičiant inkriminuojamos veikos kvalifikavimą konstatuota nepaisant to, kad inkriminuota veika šioje byloje perkvalifikuota pagal baudžiamąjį įstatymą, numatantį lengvesnį nusikaltimą (BK 228 str. 1 d. numatyta maksimali bausmė yra ketveri metai laisvės atėmimo, pagal BK 229 str. maksimali bausmė – dveji metai laisvės atėmimo). BK 228 str. 1 d. įtvirtinta nusikaltimo sudėtis skiriasi nuo BK 229 str. įtvirtintos sudėties subjektyviu juo nusikaltimo požymiu – kaltės forma. Pirmasis minėtas nusikaltimas padaromas tyčia, antrasis – neatsargia kalte. Perkvalifikuojant veiką šioje byloje kaltinimas nebuvo vien tik siaurinamas, ne tik dėl to, kad iš esmės pakeistos inkriminuojamos veikos faktinės aplinkybės, bet ir todėl, kad nors ir pašalinus vieną nusikaltimo požymį – tyčinę kaltės formą, buvo inkriminuotas naujas nusikaltimo požymis – neatsargi kaltės forma.

Tai sudaro pagrindą manyti, kad šioje byloje LAT laikėsi minėtos apimamo nusikaltimo taisyklės. Minėtas argumentas dėl kvalifikavimo keitimo neinformavus gynybos apie tokią galimybę nebuvo vienintelis, kuriuo paremtas sprendimas aptartoje byloje. Ši byla nutraukta ir dėl netinkamo baudžiamąjo įstatymo pritaikymo, taip pat dėl to, kad apeliacinės instancijos teismas iš esmės pakeitė inkriminuojamos veikos faktines aplinkybes. Tačiau atsižvelgiant į tai, kad šią bylą nagrinėjo išplėstinė septynių teisėjų kolegija, taip pat į minėtą EŽTT jurisprudenciją, šioje byloje suformuluotos inkriminuojamos veikos kvalifikavimo keitimo taisyklės turėtų būti laikomasi panašiose bylose. Siekiant įgyvendinti Konvencijos nuostatas, aptartoje nutartyje nurodyta sąlyga „*jei kaltinimas yra keičiamas ne vien tik siaurinant kaltinimo apimtį*“ turėtų būti suprantama kaip reiškianti, jog kaltinamojo teisė į gynybą nuo pakeisto inkriminuojamos veikos kvalifikavimo turi būti užtikrinama ne tik tais atvejais, kai pritaikomas baudžiamasis įstatymas, numatantis sunkesnį nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą ar iš esmės keičiamos inkriminuojamos veikos faktinės aplinkybės. Ši teisė turi būti papildomai užtikrinama ir tuomet, kai veika perkvalifikuojama pritaikant kitokį teisinį požymį (bent jau nusikaltimo sudėties požymį, įtvirtintą BK Specialiojoje dalyje), būtiną šią veiką pripažinti nusikalstama.

Taigi galima teigti, kad LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus išplėstinė septynių teisėjų kolegija šioje nutartyje patikslino, jog lengvesnio nusikaltimo taisyklė nėra taikoma tais atvejais, kai perkvalifikuojant inkriminuojamą veiką pagal baudžiamąjį įstatymą, numatantį lengvesnį nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą, kal-

tinimas nėra vien siaurinamas. Vėlesnėje LAT kasacinėje nutartyje taip pat laikomasi nuostatos, kad baudžiamojon atsakomybėn traukiamam asmeniui turi būti užtikrinta galimybė gintis ir nuo inkriminuojamos veikos perkvalifikavimo pagal baudžiamąjį įstatymą, numatantį lengvesnį nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą: iš BK 294 str. 1 d. (savavaldžiavimas) į nusikaltimą nuosavybei, pavyzdžiui, BK 183 str. 1 d. (turto pasisavinimas).¹¹¹ Šiuo atveju matyti, kad savavaldžiavimo teisiniai požymiai neapima, pavyzdžiui, turto pasisavinimo sudėties požymio, kad svetimas turtas yra kaltininkui patikėtas ar jo žinioje.

Kita vertus, atsižvelgiant į teismų praktikoje kylančius neaiškumus, yra pagrindas manyti, kad BPK 255, 256 str. nuostatos turėtų būti tobulinamos aiškiau apibrėžiant atvejus, kada gynybos teisės turėtų būti papildomai užtikrintos ir keičiant inkriminuojamos veikos kvalifikavimą pritaikant baudžiamąjį įstatymą, nenumatantį sunkesnio nusikaltimo ar baudžiamąjo nusižengimo.

Bendrininkavimo inkriminavimas

Minėta, kad aiškinant BPK 255, 256 str. nuostatas EŽTT jurisprudencijos kontekstu, LAT biuletenyje paskelbtoje medžiagoje suformuluota taisyklė, jog BPK 256 str. dalių, reglamentuojančių kaltinimo pakeitimo (veikos perkvalifikavimo) procedūrų, neprivalu laikytis, kai iš esmės nesikeičiant faktinėms veikos aplinkybėms pakeistas veikos teisinis vertinimas nepripažįstamas sunkesniu nusikaltimu ar baudžiamuoju nusižengimu. Šios taisyklės taikymo pavyzdžiu pateikiamas atvejis, kai atsižvelgiant į kaltinamajame akte esančius faktinius duomenis inkriminuojama atitinkama bendrininko rūšį atitinkanti BK 24 str. dalis.¹¹² Tokios nuostatos laikytasi ir LAT nutartyje, kurioje inkriminuota veika perkvalifikuota iš padarytos kaip vykdytojo į padarytą atliekant organizatoriaus vaidmenį (BK 24 str. 4 d.). Šiuo atveju konstatuota, kad nusikalstamos veikos organizavimas nėra savarankiška veika, o toks veikos perkvalifikavimas nepripažįstamas veikos kvalifikavimu pagal sunkesnį nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą numatantį baudžiamąjį įstatymą.¹¹³ Lietuvos Respublikos BK bendrininkavimo institutas yra bendro

¹¹¹ 2008-11-25 Nr. 2K-509.

¹¹² Teismų praktika, 2005 liepa-gruodis, Nr. 24, p. 260.

¹¹³ 2006-09-12 Nr. 2K-496.

pobūdžio, taikomas visiems nusikaltimams. Todėl remiantis minėta EŽTT jurisprudencija yra pagrindas manyti, kad aptarta nuostata pagrįsta praktika Lietuvoje nepažeidžia Konvencijos (čia nekalbama apie atvejus, kai inkriminuojamas bendrininkavimas nusikaltimo padaryme, sudarantis BK Specialiojoje dalyje įtvirtintą nusikaltimo sudėties požymį).

Tačiau Konvencijoje nustatyti tik minimalūs žmogaus teisių apsaugos standartai, dažnai suderinami su skirtingomis teisinėmis tradicijomis, būdingomis šio tarptautinio teisės akto šipareigojusioms laikytis Europos valstybėms. Nacionalinėje teisėje šie standartai gali, o pripažįstant tai remiančių argumentų pagrįstumą, ir turi būti aukštesni. Minėta nuostata dėl bendrininkavimo inkriminavimo atskirai neišpėjus apie tokią galimybę labiau būtina anglų-amerikiečių teisinei tradicijai. Tokį šios tradicijos pasirinkimą, tikėtina, lemia Didžiosios žiuri ir prisiekusiųjų teismo institutai. Minėta, kad dėl jų veikimo šioje tradicijoje taikoma lengvesnio apimamo nusikaltimo taisyklė, apsunkintas inkriminuojamos veikos kvalifikavimo keitimas. Kito vaidmens, negu vykdytojo, darant nusikaltimą, inkriminavimas savaime neatitinka minėtos taisyklės, nes taip pritaikomi kitokie teisiniai požymiai, būtini tokį vaidmenį inkriminuoti. Todėl galimybė taip perkvalifikuoti veiką pagrindžiama tik netiesioginiu, gana dirbtiniu alternatyvaus kaltinimo bendrininkavimu kiekviename kaltinamajame akte išvelgimu. Toks teisinis reguliavimas menčiau užtikrina teisinio aiškumo principo įgyvendinimą. Be to, gynybai yra nepatogu imtis iniciatyvos paneiginti, kad kaltinamasis nėra kaltas ir pagal bendrininkavimo institutą. Taip gali būti atkreiptas dėmesys į aptariamą alternatyvų jo baudžiamosios atsakomybės pagrindą ir tai gali nulemti kaltinamojo nuteisimą. Atsižvelgtina ir į gynybos efektyvumo skirtingose valstybėse ypatumus. Anglų-amerikiečių teisinėje tradicijoje baudžiamasis procesas visų pirma grindžiamas rungimosi principu. Taigi daugiau tikimasi, kad kaltinamojo teisės bus užtikrintos pasitelkiant kvalifikuotą advokatą. Kontinentinėje Europoje daugiau tikimasi, kad šias teises užtikrins teisėjas. Tikėtis, kad kaltinamasis bus laiku advokato išpėtas apie tai, kad gali būti nuteistas net ir tuo atveju, jei nebus pripažintas nusikaltimo vykdytoju, ir kad bus atitinkamai pasirengta gynybai, dar mažiau galima tose valstybėse, kurios labiau stokoja resursų valstybės garantuojamai teisinei pagalbai, taigi ir Lietuvoje. Dar mažesnė tikimybė, kad kaltinamasis suvoks tokią perkvalifikavimo galimybę gindamasis be advokato pagalbos. Taip pat svarbu, kad kontinentinės Europos teisinės tradicijos valstybėse teismui neturėtų būti sudėtinga išpėti

kaltinamąjį apie galimą kvalifikavimo pakeitimą minėtu būdu, prireikus padaryti teismo posėdžio pertrauką. Todėl siūlytina, kad Lietuvoje teismas turėtų pareigą įspėti kaltinamąjį apie galimą inkriminuojamos veikos kvalifikavimo pakeitimą taikant BK 24 str. nuostatas dėl bendrininkavimo. Šio pasiūlymo pagrįstumą patvirtina ir minėta Tarptautinio Baudžiamojo Teismo nuostatuose įtvirtinta taisyklė. Kadangi LAT praktikoje jau yra precedentas aptariamam klausimui, atsižvelgiant į šio išaiškinimo tikėtiną neprieštaravimą Konvencijai, būtų labiau priimtinas ne svarstymas galimybės keisti minėtą praktiką teisminiu keliu, bet įstatymų leidėjo apsisprendimas šiuo klausimu.

Kvalifikavimo keitimo iniciatyva

Iš anksčiau aptartų kasacinių nutarčių matyti, kad pagal BPK 255 str., taip pat ankstesnę 256 str. redakciją teismas turėjo įgaliojimus, nepriklausomai nuo to, ar yra pateiktas atitinkamas nagrinėjimo teisme dalyvių prašymas, t. y. ir savo iniciatyva, nuosprendyje perkvalifikuoti inkriminuojamą veiką pagal baudžiamąjį įstatymą, numatantį lengvesnį nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą, jeigu iš esmės nesikeičia faktinės nusikalstamos veikos aplinkybės. Pavyzdžiui, minėtoje išplėstinės septynių teisėjų kolegijos kasacinėje nutartyje tiesiogiai pažymėta, kad „<...> teismai, vadovaudamiesi BPK 256 straipsnio 3 dalimi, numatančia galimybę kaltinamojo nusikalstamą veiką perkvalifikuoti pagal baudžiamąjį įstatymą, numatantį lengvesnį nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą, gali veikos kvalifikavimą iš BK 154 straipsnio 2 dalies į BK 313 straipsnio 2 dalį keisti ir be prokuroro, privataus kaltintojo ar nukentėjusiojo rašytinio prašymo pakeisti kaltinimą. Tokį sprendimą teismas gali priimti, jeigu iš esmės nesikeičia faktinės nusikalstamos veikos aplinkybės.“¹¹⁴ Tokius teismo įgaliojimus įtvirtina ir šiuo metu galiojanti BPK 256 str. 4 d.¹¹⁵

Kaltinime nurodytos veikos kvalifikavimas gali būti pakeistas pritaikant baudžiamąjį įstatymą, numatantį sunkesnį nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą, prokuroro arba nukentėjusiojo iniciatyva, išreikšta pateikiant teismui atitinkamą

¹¹⁴ 2006-06-20 Nr. 2K-7-337; tokia nuostata iš esmės skelbiama ir kitose nutartyse, pavyzdžiui, 2007-01-23 Nr. 2K-52, 2008-01-29 Nr. 2K-26.

¹¹⁵ „Pagal BPK 256 straipsnio 4 dalį, teismas gali savo iniciatyva pakeisti kaltinimą nesilaikydamas BPK 256 straipsnio 2 ir 3 dalyse nustatytos kaltinimo pakeitimo procedūros, kai kaltinamojo nusikalstama veika perkvalifikuojama pagal baudžiamąjį įstatymą, numatantį lengvesnį nusikaltimą arba baudžiamąjį nusižengimą, jeigu iš esmės nesikeičia faktinės nusikalstamos veikos aplinkybės.“ (2007-10-02 Nr. 2K-555).

rašytinį prašymą.¹¹⁶ Minėta nukentėjusiojo iniciatyva gali būti pareikšta ir per nukentėjusiojo atstovą.¹¹⁷ Jeigu minėti nagrinėjimo teisme dalyviai teismo posėdyje tik pareikia nuomonę, kad inkriminuojama veika turi būti kvalifikuojama pagal baudžiamąjį įstatymą, numatantį sunkesnę nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą, tai nelaikoma BPK 256 str. numatytu prašymu pakeisti kaltinimą.¹¹⁸

BPK 255 str. ir minėta ankstesnė BPK 256 str. redakcija nesuteikė teismui įgaliojimų savo iniciatyva kvalifikuoti inkriminuojamą veiką pagal baudžiamąjį įstatymą, numatantį sunkesnę nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą. Antai pirmosios instancijos teismo nuosprendyje padaryta išvada, kad „<...> S. K. neteisėta veika turėtų būti kvalifikuojama kaip baigtas nusikaltimas pagal LR BK 260 str. 1 d., nes jis iki kol pasikėsino parduoti psichotropines medžiagas, jas įgijo, gabeno ir laikė. Kaltinamajame akte ši S. K. nusikalstama veika kvalifikuota kaip pasikėsinimas padaryti nusikaltimą, pagal LR BK 22 str. 1 d. ir 260 str. 1 d.. LR BPK 255 str. apibrėžia nagrinėjimo teisme ribas, todėl teismas savo iniciatyva negali pasunkinti kaltinamojo padėties lyginant su kaltinamuoju aktu, todėl S. K. neteisėta veika kvalifikuotina tik pagal LR BK 22 str. 1 d. ir 260 str. 1 d.“¹¹⁹ Šioje baudžiamojoje byloje priimtame apeliacinės instancijos teismo nuosprendyje pažymėta, kad „<...> įvertinęs nuteistojo S. K. nusikalstamos veikos juridinę kvalifikaciją pirmosios instancijos teismas neperžengė LR BPK 255 str. numatytų apibrėžtų nagrinėjimo teisme ribų ir pagrįstai pasisakė dėl kaltinamajame akte pateiktos netin-

¹¹⁶ „Bylos nagrinėjimo metu teismas gavo prokuroro prašymą V. L. nusikalstamą veiką, kvalifikuotą pagal BK 22 straipsnio 1 dalį, 178 straipsnio 4 dalį, kvalifikuoti pagal baudžiamąjį įstatymą, numatantį sunkesnę nusikaltimą, t. y. pagal BK 22 straipsnio 1 dalį, 178 straipsnio 2 dalį. Apie tokį kaltinimo pakeitimą kaltinamajam buvo pranešta, kaltinimo pakeitimo procedūra nebuvo pažeista, pertrauka pasirengti gynybai nuo pakeisto kaltinimo buvo padaryta, todėl pirmosios instancijos teismas V. L. padarytą pasikėsinimą pagrobti V. J. turtą įsibrovus į jo automobilį įveikiant mechanines automobilio apsaugos priemones, teisingai kvalifikavo pagal BK 22 straipsnio 1 dalį, 178 straipsnio 2 dalį. (2005-06-07 Nr. 2K-406/2005 // Teismų praktika, 2006, Nr. 24 p. 172–175); baudžiamojo proceso įstatymas nepažeistas ir pagal prokuroro prašymą inkriminuojamą veiką perkvalifikavus iš BK 178 str. 1 d. (vagystė) į BK 178 str. 2 d. (vagystė įsibraunant į saugyklą) (2005-11-08 Nr. 2K-725), iš tęstinės veikos, numatytos BK 178 str. 2 d. (vagystė įsibraunant į patalpą), į dvi pavienes veikas numatytas BK 178 str. 2 d. (2006-05-09 Nr. 2K-278) iš BK 139 str. 1 d. (nesunkus sveikatos sutrikdymas dėl neatsargumo) į BK 137 str. 1 d. (sunkus sveikatos sutrikdymas dėl neatsargumo) (2007-03-27 Nr. 2K-235).

¹¹⁷ 2004-10-12 Nr. 2K-469; 2004-12-28 Nr. 2K-700.

¹¹⁸ 2004-10-12 Nr. 2K-469.

¹¹⁹ Klaipėdos apylinkės teismo 2005-06-15 nuosprendis byloje Nr. 1-237-108-2005.

kamos veikos kvalifikavimo, jog S. K. nusikalstama veika turėjo būti inkriminuojama kaip baigtas nusikaltimas <...>“.¹²⁰ Išplėstinės septynių teisėjų kolegijos kasacinėje nutartyje, priimtoje šioje baudžiamojoje byloje, konstatuota, kad „iki-teisminio tyrimo metu įtarimas S. K. buvo pareikštas pagal BK 22 straipsnio 1 dalį, 260 straipsnio 1 dalį, teisminio nagrinėjimo metu prokuroras BPK 256 straipsnio nuostatomis dėl kaltinimo pakeitimo teisme nepasinaudojo. <...> žemesnės instancijos teismai teisingai pasisakė dėl nuteistojo S. K. nusikalstamos veikos kvalifikavimo šiame epizode, pagrįstai atsižvelgdami į BPK 255 straipsnio nuostatas dėl nagrinėjimo teisme ribų“.¹²¹ Kitoje byloje LAT konstatavo: „<...> teismas peržengė bylos nagrinėjimo teisme ribas pagal BK 178 straipsnio 2 dalį kvalifikuodamas V. L. 2004 m. birželio 23 d. padarytą vagystę iš nukentėjusiojo S. O. automobilio. V. L. už šią nusikalstamą veiką teismui buvo atiduotas pagal BK 178 straipsnio 1 dalį, bylą nagrinėjant teisme nei prokuroras, nei nukentėjęsysis prašymo šią veiką kvalifikuoti pagal baudžiamąjį įstatymą, numatantį sunkesnę nusikaltimą, nepateikė, todėl darytina išvada, kad teismas V. L. nusikalstamą veiką pagal BK 178 straipsnio 2 dalį kvalifikavo neturėdamas tam teisinio pagrindo, t. y. peržengė bylos nagrinėjimo teisme ribas.“¹²²

Skirtingai nuo minėtos ankstesnės redakcijos, šiuo metu galiojanti BPK 256 str. 2 d. nustato, kad teismas ne tik tuomet, kai yra gautas atitinkamas prokuroro, privataus kaltintojo ar nukentėjusiojo prašymas, bet ir *kitais atvejais, kai yra pagrindas manyti*, kad kaltinime nurodyta veika gali būti kvalifikuojama pagal baudžiamąjį įstatymą, numatantį sunkesnę nusikalstamą veiką,

¹²⁰ Klaipėdos apygardos teismo 2005-09-19 nuosprendis byloje Nr. 1-A-351-113/2005.

¹²¹ 2006-05-23 Nr. 2K-7-249.

¹²² 2005-06-07 Nr. 2K-406 // Teismų praktika, 2006, Nr. 24 p. 172–175. Nuostatos, kad teismas neturi įgaliojimų savo iniciatyva perkvalifikuoti inkriminuojamą veiką pagal baudžiamąjį įstatymą, numatantį sunkesnę nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą, laikytasi kasacinėse bylose, kuriose buvo sprendžiama dėl inkriminuojamos veikos perkvalifikavimo iš senojo BK 225 str. 2 d. (piktybinis chuliganizmas) į naujojo BK 180 str. 1 d. (plėšimas) (2004-10-12 Nr. 2K-469), iš BK 284 str. 1 d. (viešosios tvarkos pažeidimas) į BK 138 str. 2 d. 8 punktą (nesunkus sveikatos sutrikdymas dėl chuliganiškų paskatų) (2005-11-08 Nr. 2K-537), iš BK 21 str. 1 d., 24 str. 4 d., 129 str. 2 d. 9 punkto (rengimosi nužudyti dėl savanaudiškų paskatų organizavimas) į BK 22 str. 2 d., 24 str. 4 d., 129 str. 2 d. 9 punktą (pasikėsinimo nužudyti dėl savanaudiškų paskatų kursymas) (2007-01-16 Nr. 2K-16), iš BK 178 str. 2 d. (vagystė įsibraunant į patalpą) BK 178 str. 3 d. (didelės vertės turto vagystė) (2007-05-15 Nr. 2K-340). Minėtos nuostatos laikytasi ir 2007-09-11 kasacinėje nutartyje (byla Nr. 2K-545/2007).

apie tokią galimybę nedelsdamas praneša nagrinėjimo teisme dalyviams. Tai reiškia, kad taip perkvalifikuoti inkriminuojamą veiką turi įgaliojimus ir teismas. Tokios pozicijos laikytasi Lietuvos Aukščiausiajam Teismui aiškinant naująją BPK 256 str. redakciją: „*Remiantis BPK 255 straipsnio 2 dalimi kaltinamasis negali būti nuteistas pagal kitą baudžiamąjį įstatymą, numatantį sunkesnę nusikaltimą, jeigu apie tokią galimybę teisiamejame posėdyje jam iš anksto nebuvo pranešta. Pagal BPK 256 straipsnį teismas apie tokią galimybę praneša gavęs atitinkamą prokuroro prašymą arba savo iniciatyva.*“¹²³

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 2006 m. sausio 16 d. nutarime pažymėjo, kad „*prokurorų, kaip valstybės pareigūnų, įgaliojimai teisės aktuose negali būti apibūdinami kaip jų subjektinė teisė, kurią jie gali įgyvendinti savo nuožiūra, t. y. tokia teisė, kuria jie gali pasinaudoti arba nepasinaudoti. Tokie įgaliojimai – tai ir pareigos, kurias prokurorai (kiti valstybės pareigūnai) ne tik gali, bet ir privalo įgyvendinti, jeigu yra įstatymuose nustatytos sąlygos. <...> taisyklė, jog valstybės pareigūnų įgaliojimai teisės aktuose negali būti apibūdinami kaip jų subjektinė teisė, kurią jie gali įgyvendinti savo nuožiūra, mutatis mutandis taikytina ne tik prokurorams, bet ir kitiems valstybės pareigūnams, inter alia teisėjams <...>*“. Taigi esant pagrindui kaltinime nurodytą veiką kvalifikuoti pagal baudžiamąjį įstatymą, numatantį sunkesnę, tokio paties sunkumo ar lengvesnę nusikalstamą veiką, teismas privalo pasinaudoti BPK įtvirtintais įgaliojimais taip perkvalifikuoti inkriminuojamą veiką. Toks aiškinimas dera ir su minėto teismo jurisprudencijoje skelbiama nuostata, kad remiantis konstituciniais teisinės valstybės, teisės į tinkamą teismo procesą principais, baudžiamajame procese teisme turi būti teisingai pritaikyti baudžiamieji įstatymai.¹²⁴ Didžiausia tikimybė, kad kaltinamasis neturės galimybių tinkamai gintis nuo pakeisto inkriminuojamos veikos kvalifikavimo, kai toks perkvalifikavimas bus atliktas teismo iniciatyva – baigiamuoju aktu. Todėl esant tokiai perkvalifikavimo galimybei ir ja naudojantis ypač svarbu laikytis minėtų procesinių perkvalifikavimo taisyklių, užtikrinančių gynybos teises.

¹²³ 2009-02-24 Nr. 2K-53/2009. Siekis suteikti teismui tokius įgaliojimus nurodytas ir įstatymo, kuriuo įtvirtinta minėta nauja BPK 256 str. redakcija, projekto aiškinamajame rašte žr. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=296690.

¹²⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d., 2009 m. birželio 8 d. nutarimai.

Teisingumas ir procesas apeliacinės instancijos teisme

Kitaip nei įprastai gynyba informuojama apie galimą inkriminuojamos veikos kvalifikavimo pakeitimą, kai dėl nustatytos tokios galimybės byla tampa teisinga apygardos teismui. Kai kaltinamajame akte kaltinama padarymu nusikalstamos veikos, dėl kurios byla pagal dalykinio teisingumo taisykles nagrinėtina apylinkės teisme, tačiau iki pirmosios instancijos teisiamojo posėdžio pradžios ar jam prasidėjus prokuroras ar nukentėjusysis pateikia prašymą pakeisti inkriminuojamos veikos kvalifikavimą, pritaikant baudžiamąjį įstatymą, numatantį sunkesnę nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą, ir byla pagal naujai siūlomą kaltinimą teisinga apygardos teismui, apylinkės teismas privalo priimti BPK 232 str. 2 punkte numatytą nutartį perduoti bylą pagal teisingumą apygardos teismui. Pats apylinkės teismas nagrinėti bylą gali tik kai prašymas keisti kaltinimą nepagrįstas teisiniais argumentais ar motyvuotas akivaizdžiai netinkamai. Apylinkės teismas bylą pagal teisingumą apygardos teismui turi perduoti iš karto, vos tik atsiradus pakankamam pagrindui manyti, kad kaltinimas gali būti keičiamas į sunkesnę, dėl kurio nuspręsti pagal teisingumo taisykles gali tik apygardos teismas.¹²⁵ Tokiais atvejais byla dėl nusikalstamos veikos, teisinga apygardos teismui gali būti išskirta.¹²⁶ Atsižvelgiant į anksčiau aptartą naują BPK 256 str. redakciją, minėtų nuostatų turi būti laikomasi ir kai teismas nustato pagrindą minėtu būdu griežtinti veikos kvalifikavimą savo iniciatyva.

BPK 256 str. taikomas ir nagrinėjant bylą apeliacinės instancijos teisme.¹²⁷ Apeliacinės instancijos teismas turi įgaliojimus keisti inkriminuojamos veikos kvalifikavimą, pavyzdžiui, pritaikant baudžiamąjį įstatymą, numatantį lengvesnę nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą.¹²⁸ Tai teismas įgaliotas atlikti ir savo iniciatyva.¹²⁹

¹²⁵ Išplėstinės septynių teisėjų kolegijos nutartis 2008-01-29 Nr. 2K-7-1 // Teismų praktika, 2008, Nr. 29, p. 282–287.

¹²⁶ 2004-02-24 Nr. 2K-100.

¹²⁷ 2006-06-20 Nr. 2K-314; 2009-01-27 Nr. 2K-34.

¹²⁸ minėta išplėstinės septynių teisėjų kolegijos nutartis 2005-11-29 Nr. 2K-7-638; 2003-12-30 Nr. 2K-743.

¹²⁹ 2006-06-20 Nr. 2K-314; 2008-11-25 Nr. 2K-509.

Prašymas apeliaciniame skunde perkvalifikuoti inkriminuojamą veiką pagal baudžiamąjį įstatymą, numatantį sunkesnę nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą, nelaikomas BPK 256 str. numatytu prokuroro ar nukentėjusiojo rašytiniu prašymu atitinkamai perkvalifikuoti inkriminuojamą veiką. Taikant minėtą seną BPK 256 str. redakciją inkriminuojamos veikos perkvalifikavimas apeliacinės instancijos teisme pagal sunkesnę nusikalstamą veiką numatantį baudžiamąjį įstatymą nesant tokio prašymo buvo laikomas esminiu BPK pažeidimu.¹³⁰ Tačiau minėta, kad pagal naują BPK 256 str. redakciją teismas turi įgaliojimus pats pranešti baudžiamojon atsakomybėn traukiamam asmeniui ir kitiems nagrinėjimo teisme dalyviams apie tai, kad inkriminuojama veika gali būti perkvalifikuota pagal baudžiamąjį įstatymą, numatantį sunkesnę nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą. Todėl aptartais atvejais teismui pasinaudojus šiais įgaliojimais perkvalifikuojant veiką minėto atskiro prašymo (papildančio analogišką prašymą išdėstytą apeliaciniame skunde) nebuvimas nelaikytinas esminiu BPK pažeidimu. Be to, pažymėtina, jog EŽTT ir Europos žmogaus teisių komisijos jurisprudencija sudaro pagrindą manyti, kad apeliaciniuose skunduose išdėstyti prašymai perkvalifikuoti nusikalstamas veikas, jeigu su tokiais skundais (prašymais) supažindinamas baudžiamojon atsakomybėn traukiamas asmuo, gali būti laikomi forma, kuria užtikrinama šio asmens teisė žinoti apie galimą tokį perkvalifikavimą.¹³¹

Antra vertus, apeliacinės instancijos teismas, nagrinėdamas bylą tik pagal nuteistojo apeliacinį skundą, turi atsižvelgti į *non reformatio in peius* (draudimo pabloginti skundą padavusio asmens teisinę padėtį) principą.¹³² Nukentėjusiojo atsikirtime į apeliacinį skundą išdėstytas prašymas perkvalifikuoti nusikalstamą veiką pagal baudžiamąjį įstatymą, numatantį sunkesnę nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą, neprilygsta apeliaciniame skunde išdėstytam prašymui atitinkamai perkvalifikuoti inkriminuojamą veiką.¹³³ Kita vertus, kai byla nagrinėjama pagal prokuroro apeliacinį skundą dėl per švelnios bausmės paskyri-

¹³⁰ 2004-10-12 Nr. 2K-469.

¹³¹ *Pélissier and Sassi v. France* [GC], no. 25444/94, ECHR 1999-II, § 55; byla *Chichlian ir Ekindjian prieš Prancūziją*. *Girdauskas M.*, 2005, p. 31.

¹³² 2007-05-15 Nr. 2K-340; 2008-11-25 Nr. 2K-509.

¹³³ 2007-05-15 Nr. 2K-340.

mo, šio klausimo nagrinėjimas apima ir veikos kvalifikavimo klausimą.¹³⁴ Šis išaiškinimas sudaro prielaidas užtikrinti, kad byloje bus įgyvendintas teisingumas materialinės teisės aspektu teisingai pritaikant baudžiamąjį įstatymą. Tačiau toks skundas savaime nelaikomas užtikrinančiu baudžiamojon atsakomybėn traukiamo asmens teisę žinoti apie galimą inkriminuojamos veikos perkvalifikavimą.¹³⁵ Apie tokią galimybę šis asmuo turėtų būti atskirai išpėjamas.

Kai kaltinamojo galimybėms gintis nuo kaltinimo pakenkiama dėl inkriminuojamos veikos perkvalifikavimo pirmosios instancijos teisme, Konvencijos pažeidimas nenustatomas, jeigu nuteistajam užtikrinama teisė ginčyti apkaltinamojo nuosprendžio teisės ir faktų aspektus apeliacinės instancijos teisme.¹³⁶ Į tokios teisės užtikrinimą atsižvelgiama vertinant procesą kaip visumą ir konstatuojant, kad dėl inkriminuojamos veikos perkvalifikavimo pirmosios instancijos teisme kaltinamojo teisės iš esmės byloje nepažeidžiamos.¹³⁷ Tokia praktika atitinka EŽTT jurisprudenciją.

Jeigu apeliacinės instancijos teismas nustato, kad pirmosios instancijos teismas, perkvalifikuodamas kaltinamojo padarytus veiksmus pažeidė BPK 256 str. reikalavimus, turi konstatuoti, kad padarytas esminis BPK pažeidimas, ir užtikrindamas tiek Konvencijos, tiek BPK normų garantuotą teisę į gynybą bei teisingą teismą, išnagrinėti naujo veikos kvalifikavimo pagrindumą, prieš tai išklauses kaltinamojo ar jo gynėjo argumentus.¹³⁸ Tokiais atvejais apeliacinės instancijos teismas įstatymo įpareigotas pirmosios instancijos teismo padarytą esminį BPK pažeidimą ištaisyti panaikinant apskųstą nuosprendį ir priimant naują nuosprendį (BPK 329 str. 4 punktas).¹³⁹

Kai inkriminuojamos veikos kvalifikavimą pakeičia ne vien siaurinant kaltinimą apeliacinės instancijos teismas, iš anksto neįspėjęs nagrinėjimo teisme

¹³⁴ 2008-10-20 Nr. 2K-475; taip pat žr. 2007-01-16 Nr. 2K-16 („Tiek apeliaciniuose, tiek kasaciniuose skunduose prašoma pagriežtinti nuteistajai G. M. paskirtą bausmę. Tačiau bausmė gali būti skiriama, tik teisingai nustatius ir teisiškai įvertinus nusikalstamos veikos aplinkybes.“)

¹³⁵ EŽTT sprendimas dėl pareiškimo *Lakatos prieš Vengriją*. Žr. *Girdauskas M.*, 2005, p. 38–39.

¹³⁶ Išplėstinės septynių teisėjų kolegijos nutartis 2008-05-20 Nr. 2K-7-228 // Teismų praktika, 2008, Nr. 29, p. 356–365.

¹³⁷ 2006-02-14 Nr. 2K-113; 2006-11-14 Nr. 2K-679; 2006-11-21 Nr. 2K-597; 2007-07-10 Nr. 2K-553; 2007-11-27 Nr. 2K-744.

¹³⁸ 2007-01-16 Nr. 2K-16.

¹³⁹ 2008-11-11 Nr. 2K-414.

dalyvių, jiems palikta tik galimybė paduoti kasacinį skundą teisės taikymo aspektu, tačiau nėra galimybės teismo procese tikrinti faktų nustatymo klausimų, tikėtinai reikšmingų nustatinėjant veikos perkvalifikavimo teisingumą. Tokia nuostata buvo iš dalies grindžiama minėta LAT išplėstinės septynių teisėjų kolegijos nutartis, kuria konstatuota, kad apeliacinės instancijos teisme *iš esmės* pažeistas BPK.¹⁴⁰ Nors ši nuostata nebuvo vienintelė, kuria grįstas toks sprendimas, atsižvelgiant į minėtą EŽTT jurisprudenciją, šio nuostatos turėtų būti laikomasi ir kitose bylose.¹⁴¹

Gynybos teisių užtikrinimas perkvalifikuojant inkriminuojamą veiką sudaro prielaidas teismui įvertinti alternatyvius požiūrius, papildomus duomenis šiuo bylai reikšmingu klausimu ir to išdavoje teisingai kvalifikuoti nusikalstamas veikas. Anksčiau pateikta analizė patvirtino, kad ir tam tikrais BPK 255, 256 str. nenurodytais atvejais, teisinėje praktikoje būtina įspėti kaltinamąjį apie galimą inkriminuojamą veikos kvalifikavimo pakeitimą, fiksuojamą procesinių dokumentų rezoliucinėse dalyse. Tam tikrais atvejais toks įspėjimas yra pageidautinas geros praktikos požiūriu, tačiau jo netaikymas nepripažintinas esminiu baudžiamojo proceso įstatymo pažeidimu. Ši analizė taip pat leidžia numanyti, kad tam tikrais atvejais toks įspėjimas būtinas ar pageidautinas ir kai formaliai taikoma baudžiamojo įstatymo struktūrinė dalis nėra keičiama, bet keičiami jos taikymą pagrindžiantys (alternatyvūs) teisiniai požymiai. Taip pat kyla klausimas dėl prokuroro ir nukentėjusiojo ginamų interesų užtikrinimo perkvalifikuojant inkriminuojamą veiką, pavyzdžiui, tik pritaikant papildomą teisinį požymį, lengvinantį kaltininko baudžiamąją atsakomybę. Tačiau šie klausimai bus aptariami kituose darbuose.

IŠVADOS

Apibendrinant darytinos tokios pagrindinės išvados:

1. EŽTT jurisprudencijoje dėl teismo pareigos pranešti nagrinėjimo teisme dalyviams apie galimą inkriminuojamą veikos kvalifikavimo pakeitimą galima įžvelgti sąsajas su anglų-amerikiečių teisei tradicijai būdingomis nuostatomis šiuo klausimu, teismo įgaliojimų keisti inkriminuojamą veikos kvalifikavimą

¹⁴⁰ 2008-05-20 Nr. 2K-7-228 // Teismų praktika, 2008, Nr. 29, p. 356–365.

¹⁴¹ Šios nuostatos laikytasi, pavyzdžiui, ir minėtoje nutartyje 2008-11-25 Nr. 2K-509.

ribojimo metodais, nors pastaruosius lemia ir savita teisinė sistema, pavyzdžiui, prisiekusiųjų teismo, Didžiosios žiuri institutai.

2. EŽTT, vertindamas tai, ar kaltinamasis turi būti įspėjamas apie galimą inkriminuojamos veikos kvalifikavimo pakeitimą, taiko teisės aktuose įtvirtintų nusikaltimų sudėčių požymių palyginimo metodą, naudojamą anglų-amerikiečių teisinėje tradicijoje. Tik skirtingai negu šioje tradicijoje, pagal Konvenciją nėra reikalaujama, kad pakeitus veikos kvalifikavimą kaltininkas gali būti pripažintas tik dėl lengvesnio nusikaltimo (lengvesnio apimamo nusikaltimo taisyklė), teismas ir savo iniciatyva gali perkvalifikuoti inkriminuojamą veiką pagal baudžiamąjį įstatymą, numatantį sunkesnę nusikaltimą. Atskiras pranešimas apie galimą perkvalifikavimą nėra būtinas, jeigu kaltinime nurodyto nusikaltimo sudėties požymiai apima visus nuosprendžiu pritaikytus teisinius sudėties požymius, sąlygojančius veikos nusikalstamumą ar griežtesnę baudžiamąją atsakomybę (apimamo nusikaltimo taisyklė).

3. BPK 255, 256 str. įtvirtintos skirtingos kaltinime nurodytos veikos kvalifikavimo pakeitimo taisyklės, taikomos priklausomai nuo to, ar perkvalifikuojama pagal lengvesnį, ar pagal sunkesnį nusikaltimą arba baudžiamąjį nusizengimą numatantį baudžiamąjį įstatymą. Esant pagrindui kaltinime nurodytą veiką kvalifikuoti pagal kitą baudžiamąjį įstatymą, numatantį sunkesnę, tokio paties sunkumo ar lengvesnę nusikalstamą veiką, teismas privalo pasinaudoti BPK įtvirtintais įgaliojimais taip perkvalifikuoti inkriminuojamą veiką. Tačiau pranešti apie galimą kvalifikavimo pakeitimą nėra būtina, kai veika kvalifikuojama pagal lengvesnį nusikaltimą numatantį baudžiamąjį įstatymą, jeigu iš esmės nekeičiamos jos faktinės aplinkybės (lengvesnio nusikaltimo taisyklė). Pagal LAT praktiką inkriminuojamos veikos kvalifikavimas keičiamas pritaikant baudžiamąjį įstatymą, numatantį sunkesnę nusikaltimą ar baudžiamąjį nusizengimą, pavyzdžiui, kai: 1) veika perkvalifikuojama pagal BK Specialiosios dalies straipsnį (straipsnio dalį), kuriame įtvirtinta sankcija nustato griežtesnę bausmę; 2) pritaikomas papildomas BK Specialiosios dalies straipsnis (straipsnio dalis); 3) pašalinamas kvalifikavimas pagal BK Bendrosios dalies straipsnį, lengvinantį kaltininko teisinę padėtį; 4) tęstinė nusikalstama veika perkvalifikuojama į pavienes nusikalstamas veikas (sudarancias realiąją sutaptį); 5) tam tikrais atvejais keičiamas kvalifikavimas pagal BK Bendrosios dalies nuostatas. Kitais atvejais inkriminuojama veika kvalifikuojama pagal lengvesnį arba to paties sunkumo nusikaltimą ar baudžiamąjį nusizengimą numatantį baudžiamąjį įstatymą. BPK 255, 256 str. tekstas sudaro pagrindą manyti, kad BPK 256 str. dalys, reglamentuojančios veikos perkvalifikavimo procedūras,

netaikomos ir kai perkvalifikuojama pagal tokio paties sunkumo nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą numatantį baudžiamąjį įstatymą. Nors toks minėtų straipsnių aiškinimas yra iš esmės nuoseklus, vien jo nepakanka, kad būtų užtikrintos Konvencijoje įtvirtintos gynybos teisės.

4. Naujai formuojama LAT praktika turėtų būti interpretuojama kaip reiškianti, kad kaltinamojo teisė į gynybą nuo pakeisto inkriminuojamos veikos kvalifikavimo turi būti užtikrinama ne tik tais atvejais, kai pritaikomas baudžiamasis įstatymas, numatantis sunkesnę nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą. Ši teisė turi būti papildomai užtikrinama ir tuomet, kai veika perkvalifikuojama pritaikant kitokį teisinį požymį (sudėties požymį, įtvirtintą BK Specialiojoje dalyje), būtiną šią veiką pripažinti nusikalstama. Tokios nuostatos turi būti laikomasi siekiant užtikrinti Konvencijos įgyvendinimą. Jeigu tokiais atvejais nepranešama apie galimą kvalifikavimo pakeitimą, laikytina, kad padarytas esminis baudžiamąjo proceso įstatymo pažeidimas.

5. Lengvesnio nusikaltimo taisyklės taikymas iš esmės nepažeidžia gynybos teisių, kai perkvalifikuojant veiką tik pašalinami nusikaltimo sudėties požymiai, griežtinantys kaltininko baudžiamąją atsakomybę.

6. Kaltinamojo teisę žinoti apie galimą inkriminuojamos veikos kvalifikavimo pakeitimą iš esmės užtikrina ir veikos teisinių požymių, būtinų naujam kvalifikavimui, nurodymas kaltinamajame akte, tiesiogiai apibūdinant inkriminuojamą veiką.

6.1. Teismas turi įgaliojimus ištaisyti kvalifikuojant inkriminuojamą veiką procesiniuose dokumentuose padarytas technines klaidas, pavyzdžiui, kai nutartyje perduoti bylą nagrinėti teisiame posėdyje dėl apsirikimo nenurodomas baudžiamasis įstatymas, numatantis vieną iš kaltinamajame akte inkriminuojamų veikų. Apie tokį galimą kvalifikavimo pakeitimą turėtų būti iš anksto įspėjama gynyba. Tačiau šios nuostatos nesilaikymas paprastai, atsižvelgiant į bylos aplinkybes, neturėtų būti pripažįstamas esminiu baudžiamąjo proceso įstatymo pažeidimu.

6.2. Gynybos teisės paprastai iš esmės nesuvaržomos ir tais atvejais, kai kaltinime nurodyta veika, kurioje yra kelios nusikaltimų sudėties, sąmoningai, taikant baudžiamosios teisės normų konkurencijos įveikimo taisyklės, kvalifikuota tik pagal vieną iš jų (ar daugiau, bet ne visas), atitinkamai nurodant tik vieną (ar daugiau, bet ne visus) ją įtvirtinantį baudžiamąjo įstatymo straipsnį (jo dalį), o nuosprendžiu, apie tokią galimybę atskirai neįspėjus, pritaikomas kitas baudžiamąjo įstatymo straipsnis (jo dalis), kuriame įtvirtintos sudėties požymių neapima kaltinime pritari-

kytas baudžiamojo įstatymo straipsnis (jo dalis), tačiau šie požymiai panaudoti kaltinime apibūdinant inkriminuojamą veiką (kaltinime nurodytų nusikaltimo teisinių požymių taisyklė).

7. Su Konvencija suderinamas teisinis reguliavimas, būdingas ir anglų-amerikiečių teisinei tradicijai, pagal kurį asmuo, kaltinamas padaręs nusikaltimą kaip vykdytojas, gali būti pripažintas kaltu dėl bendrininkavimo nusikaltimo padaryme, atliekant ne vykdytojo, bet kitą vaidmenį, iš anksto papildomai neįspėjus apie tokią galimybę, jeigu baudžiamajame įstatyme įtvirtinta bendrininkavimo sudėtis yra bendro pobūdžio, taikoma visiems nusikaltimams, nėra inkriminuojamas bendrininkavimo požymis, įtvirtintas BK Specialiojoje dalyje. Lietuvos teisinė praktika taip perkvalifikuojant inkriminuojamas veikas Konvencijos nepažeidžia. Tačiau siūlytina BPK įtvirtinti teismo pareigą išpėti kaltinamąjį apie galimą inkriminuojamos veikos kvalifikavimo pakeitimą ir taikant BK 24 str. nuostatas dėl bendrininkavimo.

8. Kaltinamajam apie galimą inkriminuojamos veikos kvalifikavimo pakeitimą, atsižvelgiant į bylos aplinkybes, turėtų būti pranešta ir tais atvejais, kai to nereikalauja Konvencija. Tačiau šios nuostatos nesilaikymas savaime neturėtų būti pripažįstamas esminiu baudžiamojo proceso įstatymo pažeidimu. Siekiant užtikrinti tokį teisinį reguliavimą ir teisinio aiškumo principą reglamentuojant teismo pareigą pranešti apie galimą inkriminuojamos veikos kvalifikavimo pakeitimą, atitinkamai turėtų būti keičiami BPK 255, 256 str.

9. Kai apimamo nusikaltimo taisyklės ar bent kaltinime nurodytų nusikaltimo teisinių požymių taisyklės nesilaikyta pirmosios instancijos teisme, šis esminis baudžiamojo proceso įstatymo pažeidimas gali būti ištaisytas išnagrinėjus bylą apeliacinės instancijos teisme, jame užtikrinant baudžiamojon atsakomybėn traukiamo asmens teisę gintis nuo kaltinimo pagal pakeistą inkriminuojamos veikos kvalifikavimą teisės ir fakto aspektu.

10. Aptartos inkriminuojamos veikos kvalifikavimo pakeitimo taisyklės atitinkamai turėtų būti taikomos ir nagrinėjant bylą apeliacinės instancijos teisme.

LITERATŪRA

I. Teisės aktai

1. Constitution of the United States. http://www.senate.gov/civics/constitution_item/constitution.htm
2. Federal Rules of Criminal Procedure. December 1, 2008. <http://judiciary.house.gov/hearings/printers/110th/crim2008.pdf>

3. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. Oficialus tekstas su pakeitimais ir papildymais iki 1994 11 28. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 1994 (su pakeitimais ir papildymais iki 2003 05 01).
4. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, patvirtintas 2000 m. rugsėjo 26 d. įstatymu Nr. VIII-1968, įsigaliojęs 2003 m. gegužės 1 d. // Valstybės žinios, 2000, Nr. 89-2741 (su vėlesniais pakeitimais ir papildymais).
5. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas, patvirtintas 2002 m. kovo 14 d. įstatymu Nr. IX-785, įsigaliojęs 2003 m. gegužės 1 d. // Valstybės žinios, 2002, Nr. 37-1341, Nr. 46 (su vėlesniais pakeitimais ir papildymais).
6. Lietuvos Respublikos ginklų ir šaudmenų kontrolės įstatymas // Valstybės žinios, 2002, Nr. 13–467 (su vėlesniais pakeitimais ir papildymais).
7. Regulations of the Court. Adopted by the judges of the Court on 26 May 2004. Official documents of the International Criminal Court. ICC-BD/01-01-04. Prieiga per internetą: http://www2.icc-cpi.int/NR/rdonlyres/B920AD62-DF49-4010-8907-E0D8CC61EBA4/277527/Regulations_of_the_Court_170604EN.pdf
8. Tarptautinio baudžiamojo teismo Romos statutas, priimtas 1998 m. liepos 17 d. Jungtinių Tautų diplomatinėje įgaliotųjų atstovų konferencijoje, skirtoje Tarptautinio baudžiamojo teismo įsteigimui // Valstybės žinios, 2003, Nr. 49-2165.
9. United States Code. <http://www.law.cornell.edu/uscode/>
10. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, iš dalies pakeista Protokolu Nr. 11, su papildomais protokolais Nr. 1, 4, 6 ir 7 // Valstybės žinios, 2000, Nr. 96-3016.

II. Mokslinė literatūra

11. *Abramavičius. A ir kt.* Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. 1 knyga. Sud. V. Pavilionis. Antrasis pataisytas ir papildytas leidimas. Vilnius: Eugrimas, 2001.
12. *Bielūnas E.* Nusikalstamų veikų kvalifikavimo erdvė ir definicijos // Teisė, 2008, Nr. 69, p. 7–21.
13. *Damaška M. R.* The Faces of Justice and State Authority. New Haven and London: Yale University Press, 1986.
14. *Girdauskas M.* Ekstranacionalnyje faktory pri kvalifikacii priestupnych dejanii. // Kategorija „Cel“ v ugovnom, ugovno ispolnitelnom prave i kriminologii. Materialy IV Rossijskogo kongressa ugovnogo prava (28-29 Maja 2009 goda). Ot. red. V. S. Komissarov. Moskva: Prospekt, 2009, p. 650–655.
15. *Girdauskas M.* Teismo kompetencija keisti inkriminuojamos veikos kvalifikaciją. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos reikalavimai // Teisės problemos, 2005, Nr. 1, p. 26–61.
16. *Kudriavceva E. P. et al.* (sost.). Sudebnaja praktika po ugovnym delam. Red. *Lebedev V. M.* Moskva: Juridiceskije programmy, 2004, p. 22–24.
17. *LaFave W. R. et al.* Criminal Procedure. 3d ed. St. Paul, Minn.: Thomson/West, 2007–2008.
18. *Žalinskij E. A. et al.* Uголовноje pravo Rossii. Učebnik dlja vuzov. T. 1. Obščaja čast. Otv. Red. *Ignatov A. N., Krasikov J. A.* Moskva: Norma, 2000.

III. Teismų praktika

III.1. Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimai

19. *Abramyan v. Russia*, no. 10709/02, 9 October 2008.
20. *Akgocmen v. Turkey* (dec.), no. 43840/02, 3 June 2008.
21. *Bäckström and Andersson v. Sweden* (dec.), no. 67930/01, 5 September 2006.
22. *Hermi v. Italy* [GC], no. 18114/02, 18 October 2006.
23. *I. H. and others v. Austria*, no. 42780/98, 20 April 2006.
24. *Juha Nuutinen v. Finland*, no. 45830/99, 24 April 2007.
25. *Kuibishev v. Bulgaria* (dec.), no. 39271/98, 18 January 2001.
26. *Laaksonen v. Finland*, no. 70216/01, 12 April 2007.
27. *Mattei v. France*, no. 34043/02, 19 December 2006.
28. *Pélissier and Sassi v. France* [GC], no. 25444/94, ECHR 1999-II.
29. *Seliverstov v. Russia*, no. 19692/02, 25 May 2008.
30. *Sipavičius v. Lithuania*, no. 43659/99, 21 February 2002.
31. *Virolainen v. Finland*, no. 29172/02, 7 February 2006.

III.2. Lietuvos Respublikos teismų sprendimai

III.2.1. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimai

32. 2009 m. birželio 8 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 20 straipsnio 1, 2, 3 dalių (2000 m. rugsėjo 26 d. redakcija), 20 straipsnio 5 dalies (2004 m. liepos 5 d. redakcija), 43 straipsnio 4 dalies (2000 m. rugsėjo 26 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios, 2009, Nr. 69-2798.

33. 2006 m. sausio 16 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 131 straipsnio 4 dalies (2001 m. rugsėjo 11 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 234 straipsnio 5 dalies (2003 m. balandžio 10 d., 2003 m. rugsėjo 16 d. redakcijos), 244 straipsnio 2 dalies (2003 m. balandžio 10 d., 2003 m. rugsėjo 16 d. redakcijos), 407 straipsnio (2003 m. birželio 19 d. redakcija), 408 straipsnio 1 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 412 straipsnio 2 ir 3 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 413 straipsnio 5 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 414 straipsnio 2 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir dėl pareiškėjo – Šiaulių rajono apylinkės teismo prašymų ištirti, ar Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 410 straipsnis (2002 m. kovo 14 d. redakcija) neprieštaruja Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios, 2006, Nr. 7-254.

III.2.2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijų nutartys

III.2.2.1. Išplėtinių septynių teisėjų kolegijų nutartys

34. 2008-05-20 Nr. 2K-7-228 // Teismų praktika, 2008, Nr. 29, p. 356–365.
35. 2008-01-29 Nr. 2K-7-1 // Teismų praktika, 2008, Nr. 29, p. 282–287.

- 36. 2007-01-23 Nr. 2K-7-13.
- 37. 2006-06-20 Nr. 2K-7-337.
- 38. 2006-05-23 Nr. 2K-7-249.
- 39. 2005-11-29 Nr. 2K-7-638.

III.2.2.2. Trijų teisėjų kolegijų nutartys

- 40. 2009-04-07 Nr. 2K-158 // Teismų praktika, 2009, Nr. 31, p. 253–262.
- 41. 2009-02-24 Nr. 2K-53.
- 42. 2009-02-03 Nr. 2K-50.
- 43. 2009-01-27 Nr. 2K-34.
- 44. 2008-12-22 Nr. 2K-498.
- 45. 2008-11-25 Nr. 2K-509.
- 46. 2008-11-11 Nr. 2K-414.
- 47. 2008-10-20 Nr. 2K-475.
- 48. 2008-02-05 Nr. 2K-61.
- 49. 2008-01-29 Nr. 2K-26.
- 50. 2007-11-27 Nr. 2K-744.
- 51. 2007-11-13 Nr. 2K-709.
- 52. 2007-10-30 Nr. 2K-652 // Teismų praktika, 2008, Nr. 28, p. 218–219.
- 53. 2007-10-02 Nr. 2K-555.
- 54. 2007-09-14 Nr. 2K-539.
- 55. 2007-09-11 Nr. 2K-545.
- 56. 2007-07-10 Nr. 2K-553.
- 57. 2007-05-15 Nr. 2K-340.
- 58. 2007-05-15 Nr. 2K-340.
- 59. 2007-03-27 Nr. 2K-235.
- 60. 2007-03-14 Nr. 2K-151.
- 61. 2007-02-06 Nr. 2K-85.
- 62. 2007-01-23 Nr. 2K-43 // Teismų praktika, 2007, Nr. 27, p. 262–266.
- 63. 2007-01-23 Nr. 2K-52.
- 64. 2007-01-16 Nr. 2K-16.
- 65. 2006-11-21 Nr. 2K-597.

66. 2006-11-14 Nr. 2K-679.
67. 2006-11-07 Nr. 2K-466.
68. 2006-09-12 Nr. 2K-496.
69. 2006-07-04 Nr. 2K-431.
70. 2006-06-20 Nr. 2K-314.
71. 2006-06-06 Nr. 2K-429.
72. 2006-05-16 Nr. 2K-455.
73. 2006-05-09 Nr. 2K-278.
74. 2006-04-11 Nr. 2K-338.
75. 2006-02-14 Nr. 2K-113.
76. 2005-11-08 Nr. 2K-725.
77. 2005-11-08 Nr. 2K-537.
78. 2005-06-07 Nr. 2K-406 // Teismų praktika, 2006, Nr. 24, p. 172–175.
79. 2005-05-17 Nr. 2K-309.
80. 2005-01-18 Nr. 2K-45.
81. 2004-12-28 Nr. 2K-700.
82. 2004-10-12 Nr. 2K-469.
83. 2004-03-23 Nr. 2K-185.
84. 2004-02-24 Nr. 2K-100.
85. 2003-12-30 Nr. 2K-743.
86. 2003-11-25 Nr. 2K-676.

III.2.3. Kitų teismų sprendimai

87. Klaipėdos apygardos teismo 2005-09-19 nuosprendis byloje Nr. 1-A-351-113/2005.
88. Klaipėdos apylinkės teismo 2005-06-15 nuosprendis byloje Nr. 1-237-108-2005.
89. Lietuvos apeliacinio teismo 2005-12-14 nuosprendis byloje Nr. 1-A-580/2005.
90. Trakų rajono apylinkės teismo 2007-01-15 nuosprendis byloje Nr. 1-9-213/2007.

III.3 Junginių Amerikos Valstijų federalinių teismų sprendimai

91. *Jackson v. Virginia*, 443 U.S. 307 (1979).
92. *Schmuck v. United States*, 489 U. S. 705 (1989).
93. *United States v. Alexander*, 447 F.3d 1290 (10th Cir. 2006).
94. *United States v. Armstrong*, 550 F.3d 382 (5th Cir. 2008).

95. *United States v. Clark*, 980 F.2d 1143 (8th Cir. 1992).
96. *United States v. Creech*, 408 F.3d 264 (5th Cir. 2003).
97. *United States v. Damsky*, 740 F.2d 134 (2d Cir. 1984).
98. *United States v. Ellis*, 525 F.3d 960 (10th Cir. 2008).
99. *United States v. Keene*, 341 F.3d 78 (1st Cir. 2003).
100. *United States v. Kelly*, 552 F.3d 824 (D.C. Cir. 2009).
101. *United States v. Martin*, 747 F.2d 1404 (11th Cir 1984).
102. *United States v. McGee*, 529 F.3d 691 (6th Cir. 2008).
103. *United States v. Pigford*, 518 F.2d 831 (4th Cir. 1975).
104. *United States v. Schub*, 289 F.3d 968 (7th Cir. 2002).
105. *United States v. Valdez-Santos*, 457 F.3d 1044 (9th Cir. 2006).
106. *United States v. Wasserson*, 418 F.3d 225 (3d Cir. 2005).

IV. Kita medžiaga

107. Baudžiamojo proceso kodekso normų, nustatančių bylos nagrinėjimo teisme ribas, taikymo teismų praktikoje apžvalga // Teismų praktika, 2009, Nr. 31, p. 348–377.

108. Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimų santraukos. Asmens teisė žinoti, kuo jis yra kaltinamas. Kaltinimo pakeitimas teisme ir asmens teisė į gynybą pakeitus kaltinimą // Teismų praktika, 2005, liepa-gruodis, Nr. 24, p. 258–260.

109. Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 37, 40, 48, 53, 55, 56, 62, 63, 64, 65, 73, 80, 82, 90, 93, 108, 110, 11, 130, 131, 132, 139, 140, 141, 142, 151, 154, 160, 161, 166, 168, 171, 178, 186, 199, 212, 214, 217, 225, 232, 233, 234, 254, 256, 276, 287, 296, 300, 302, 303, 308, 310, 312, 316, 317, 318, 320, 324, 326, 327, 329, 333, 358, 367, 368, 370, 372, 373, 374, 375, 377, 380, 381, 382, 384, 385, 413, 414, 439, 447, 448, 454, 460 straipsnių pakeitimo ir papildymo, 306 straipsnio pripažinimo netekusiu galios bei kodekso papildymo naujais 80¹, 374¹, 374², 412¹ straipsniais įstatymo projekto ir jo įsigaliojimo bei įgyvendinimo projekto Nr. XP-2219.

Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=296690

110. *Beržinis v. Lithuania*, no. 20508/08, Statement of Facts and Questions. Prieiga per internetą: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?action=html&documentId=852618&portal=hbkm&source=externalbydocnumber&table=F69A27FD8FB86142BF01C1166DEA398649>

111. Communicated cases. European Court of Human Rights. For the period 29/06/2009 to 04/07/2009. Prieiga per internetą: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?action=open&documentId=852639&portal=hbkm&source=externalbydocnumber&table=F69A27FD8FB86142BF01C1166DEA398649>

112. *Kafka F. Procesas*. Vilnius: Baltos lankos, 2004, p. 9–246.

Mindaugas GIRDAUSKAS
Law Faculty of Vilnius University
Adviser to the Chairman of Criminal
Division of the Supreme Court of Lithuania

POWERS OF TRIAL COURT TO RE-QUALIFY ACTS INCRIMINATED BY PROSECUTION

Summary

The article provides at length an exploration of cases when an accused should be informed in advance about possible re-qualification of incriminated deed by trial court. This is fulfilled by analysis of foreign and international law, practice of the European Court of Human Rights and the Supreme Court of Lithuania. Similarities and differences between Anglo-American legal tradition and jurisprudence of the former Court are shown. It is revealed what are the cases under the articles 255 and 256 of the Code of Criminal Procedure and that such cases are not sole. The information shall also be provided when by the re-qualification a new legal element is applied which conditions the criminality of the deed. It is proposed to stipulate that the information about possible re-qualification should be provided in other cases, not mandatory under the European Convention of Human Rights, too. The provisions of the Code should be elaborated accordingly.

Straipsnis redakcijai įteiktas 2009 m. rugpjūčio 24 d.